

МИ - ХАРКІВ'ЯНИ, НАМ Є КИМ ПИШАТИСЯ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ (ВІЙСЬКОВОЇ) АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ ТУРИСТІВ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

МИ - ХАРКІВ'ЯНИ, НАМ Є КИМ ПИШАТИСЯ

Харків, 2023

У збірці представлено інформацію про видатних особистостей, чиї життя та діяльність були пов'язані із Харківщиною, замислитися про минуле та майбутнє Харківщини як невід'ємної складової України.

До Вашої уваги сторінки збірки, присвяченої видатним харків'янам.

Упорядники:

Валентина ГРИЦЮТА, методист вищої категорії КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Олена СТОРОЖУК, заступник директора з навчально-методичної роботи КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Ольга ДЕСЯТНИК, учитель української мови та літератури Андріївського ліцею № 1 Донецької селищної ради Ізюмського району

Відповідальна за випуск:

Валентина РЕДІНА, директор КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

ЗМІСТ

ВСТУП

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ЛІТЕРАТУРИ	
КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО ГРИГОРІЙ ФЕДОРОВИЧ.....	
ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ ПЕТРО ПЕТРОВИЧ.....	
ХВИЛЬОВИЙ (ФІТІЛЬОВ) МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ.....	
ЧИЧИБАБІН (ПОЛУШИН) БОРИС ОЛЕКСІЙОВИЧ.....	
ВИДАТНІ ДІЯЧІ МИСТЕЦТВА.....	
БЕКЕТОВ ОЛЕКСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ.....	
КУЧУГУРА-КУЧЕРЕНКО ІВАН ЙОВИЧ.....	
ХОТКЕВИЧ ГНАТ МАРТИНОВИЧ	
КУРБАС ЛЕСЬ СТЕПАНОВИЧ (ОЛЕКСАНДР-ЗЕНОН).....	
ПЕТРУСЕНКО (БОРОДАВКІНА) ОКСАНА АНДРІЇВНА.....	
ШУЛЬЖЕНКО КЛАВДІЯ ІВАНІВНА.....	
БУГРИМОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА.....	
БИКОВ ЛЕОНІД ФЕДОРОВИЧ.....	
МІРОШНИЧЕНКО ЄВГЕНІЯ СЕМЕНІВНА.....	
ГУРЧЕНКО ЛЮДМИЛА МАРКІВНА.....	
МУЛЕРМАН ВАДИМ ЙОСИПОВИЧ.....	
СЕРДЮК ОЛЕКСАНДР (ЛЕСЬ) ОЛЕКСАНДРОВИЧ.....	
ГУРБАНОВ СЕЙФАДДІН АЛІ огли.....	
ЗНАМЕНИТІ ЖИВОПИСЦІ.....	
РАЄВСЬКА-ІВАНОВА МАРІЯ ДМИТРІВНА	
СЕМИРАДСЬКИЙ ГЕНРІХ ПОЛИТОВИЧ.....	
РЄПН ІЛЛЯ ЮХИМОВИЧ.....	
МАРТИНОВИЧ ПОРФИРІЙ ДЕНИСОВИЧ.....	
ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ.....	
ВИДАТНІ ДІЯЧІ НАУКИ І ТЕХНІКИ.....	
КАРАЗІН ВАСИЛЬ НАЗАРОВИЧ.....	
ПОТЕБНЯ ОЛЕКСАНДР ОПАНАСОВИЧ.....	
ГІРШМАН ЛЕОНАРД ЛЕОПОЛЬДОВИЧ.....	
МЕЧНИКОВ ІЛЛЯ ІЛЛІЧ.....	
СУМЦОВ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ.....	
БАРАБАШОВ МИКОЛА ПАВЛОВИЧ.....	
КОШКІН МИХАЙЛО ІЛЛІЧ.....	
КУЗНЕЦЬ САЙМОН СМІТ (КУЗНЕЦЬ СЕМЕН АБРАМОВИЧ).....	
ЛАНДАУ ЛЕВ ДАВИДОВИЧ.....	
ГРИЗОДУБОВА ВАЛЕНТИНА СТЕПАНІВНА.....	
МАЛА ЛЮБОВ ТРОХИМІВНА.....	
БІБЛИК ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ.....	
ПРОКОПЕНКО ІВАН ФЕДОРОВИЧ.....	
ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ.....	
АЛЧЕВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ КИРИЛОВИЧ.....	
АЛЧЕВСЬКА ХРИСТИНА ДАНИЛІВНА.....	
РОДИНА АЛЧЕВСЬКИХ.....	
ВИДАТНІ ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ.....	
МАСЕЛЬСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ.....	
КУШНАРЬОВ ЄВГЕН ПЕТРОВИЧ.....	
ВИДАТНІ СПОРТСМЕНИ.....	
ЗАКОВОРІТ ПЕТРО АНТОНОВИЧ.....	
ПОЯРКОВ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ.....	
ОБОДОВСЬКА РАЇСА АНДРІЇВНА.....	

ЛІТЕРАТУРА

Земля Слобожанська родюча й багата,

В соснових й дубових лісах.

Прекрасна, як мрія,

Гостинна, як мати,

І славна в своїх іменах.....

ВСТУП

Харківщина - земля особливої долі й особливих людей. Вона подарувала людству багато постатей зі світовими іменами - філософів, поетів, митців, живописців, видатних діячів культури, мистецтва, науки і техніки, спортсменів, громадських та державних діячів, які своєю творчістю зробили неоціненний внесок у збагачення духовної скарбниці держави. Їх імена сучасники не забувають й у теперішній час, коли набуває все більшої актуальності тенденція до утвердження проявів ідентифікації та самовизначення нації з необхідністю збереження культурної пам'яті і творчого надбання унікальних митців минулого.

Вулицями Харкова та селами живописної Слобожанщини ходив український Сократ - поет і філософ Григорій Сковорода. З цим містом пов'язане життя багатьох класиків української літератури, учених, етнографів, діячів театру, художників, музикантів: Петро Гулак - Артемовський, Гнат Хоткевич, Христина Алчевська, Ілля Рєпін, Сергій Васильківський, Лев Ландау, Микола Барабашов та ін.

Харківщина варта того, щоб ми, її мешканці, знали про неї все. Пишаємося тими людьми, які створили її обличчя, створили її славу.

КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО ГРИГОРІЙ ФЕДОРОВИЧ

(18(29).11.1778, с.Основа Харківської губернії (нині у межах Харкова) –
08(20).08.1843, м. Харків)

ПИСЬМЕННИК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Григорій Федорович Квітка-Оснoв'яненко народився у родині колезького радника Федора Івановича та Марії Василівни (при народженні Шидловська) Квіток. У родині панувала глибока шана до рідної мови, історії, фольклору, мистецтва. Звичаї в родині вирізнялися простотою, тут багато читали, постійними були вистави самодіяльного театру, натхненником яких був Григорій. Він сам виконував і головні ролі. Усе це формувало мистецькі смаки юного Квітки, його суспільні погляди, прищеплювало любов до народної поезії. У гостях у родини Квіток часто бував Григорій Сковорода, а як відомо, він відвідував лише однодумців. Може, тому Григорій Квітка вивчає напам'ять вірші Сковороди, байки Гулака-Артемовського, цілі уривки з «Енеїди», читає

Ломоносова і Мольєра, Жуковського і Сервантеса, взагалі все, що потрапляло йому на очі. Любив слухати легенди, повір'я та розповіді про героїчні битви козаків проти нападників. Свої перші твори Григорій Квітка друкував у журналі «Украинский вестник». У 23 роки пішов у Курязький монастир, але через чотири роки повернувся до світського життя. Був комісаром у народному ополченні, повітовим предводителем дворянства (1817-1828), головою Харківської палати кримінального суду. Активний діяч громадського і культурного життя Харкова. Виступив одним із засновників Харківського професійного театру (з 1812 – його директор). Автор творів: «Маруся», «Конотопська відьма», «Сердешна Оксана», «Сватання на Гончарівці» (1835), «Шельменко-денщик» (1835), «Бой-жінка» (1840). Автор історико-художніх та етнографічних нарисів «Головатий» (1839), «Українці» (1841), «Історія театру в Харкові» (1841).

Помер в Харкові після тяжкої хвороби. Був похований на Холодногірському цвинтарі. У 1930-х роках цвинтар зруйнували, надгробок перенесли до Покровського собору, а згодом – на Другий міський цвинтар.

Ушанування пам'яті Григорія Квітки-Оснoв'яненка на Харківщині

Ім'ям Квітки-Оснoв'яненка Григорія Федоровича в Харкові названо парк культури і відпочинку, вулицю в центрі міста.

ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ ПЕТРО ПЕТРОВИЧ

(16(27).01.1790, м. Городище Київської губернії (нині Черкаська область) –
01(13).10.1865, м. Харків)

ПОЕТ, БАЙКАР, ПЕРЕКЛАДАЧ

Петро Гулак-Артемівський народився сьомою дитиною у сім'ї священника. Навчався в семінарії, згодом – у Київській духовній академії, яку не закінчив. Загальновідомим є факт, що Петро начебто залишив навчання через нещасливе кохання. Учителював у приватних пансіонах. Навчався у Харківському університеті (1817) вільним слухачем на історико-філологічному факультеті. Тут розпочав викладацьку діяльність як лектор. З 1820 викладав історію, географію та статистику. Став магістром словесних наук, через два роки ад'юнктом російської історії та статистики, згодом – професором. Декан словесного факультету, ректор (1841-1849) Харківського університету. Літературну діяльність розпочав 1816 у Харкові публікаціями в журналі «Украинский вестник». У своїх віршах автор наголошував, що доброта – висока моральна цінність, і висловлював віру в людський розум. Особливо цінною для нас є творча спадщина Петра Гулака-Артемівського. Саме як поет-байкар увійшов він в українську літературу, а відомим широкому загалу став 1818, коли в журналі «Украинский вестник» була опублікована його байка-казка «Пан та собака». Цей твір став зародком нового жанру в українській літературі – байки. У своїх творах письменник висміював обмеженість людей, які захоплювалися безглуздими проектами, а також графоманів («Солопій та Хівря, або Горох при дорозі», «Тюхтій та Чванько» (1819).

Петро Гулак-Артемівський помер у Харкові, похований на Івано-Усікновенському цвинтарі. У 1970-х на місці кладовища облаштували Молодіжний парк. Могила Гулака-Артемівського - одна з небагатьох, що збереглася.

Ушанування пам'яті Гулака-Артемівського Петра Петровича на Харківщині

Пам'ятник класику української літератури XIX століття Петру Гулаку-Артемівському (скульптор Олександр Рідний, архітектор Сергій Чечельницький) відкрито 17.11.2017 біля Харківського національного університету імені Василя Каразіна на алеї міського саду імені Шевченка на честь 213-річчя з дня заснування університету. Бронзовий Гулак-Артемівський сидить на гранітній лаві, в руках він тримає тростину. Висота пам'ятника разом із постаментом понад 3 м.

ХВИЛЬОВИЙ (ФІТІЛЬОВ) МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ

(01(13).12.1893, м. Тростянець Харківської губернії (нині Сумська область) –
13.05.1933, м. Харків)

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОЗАЇК, ПИСЬМЕННИК, ПУБЛІЦИСТ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Микола Григорович Хвильовий навчався у Колонтаївській початковій школі, Охтирській чоловічій гімназії, Богодухівській гімназії, із якої був виключений за зв'язки із соціалістами під час революційних заворушень. Підлітком мандрував у пошуках заробітку Донбасом і півднем України. Пізніше працював слюсарем у ремісничій школі, у канцелярії волосної управи села Рублівка Полтавської області, брав участь у роботі місцевої «Просвіти». Від 1916 - учасник Першої світової війни. На чолі повстанського загону, який він організував наприкінці 1918 на Харківщині, воював проти гетьманців, німців, армії УНР. З 1921 жив у Харкові. Один із організаторів літературно-художнього життя першого післяреволюційного десятиліття. Засновник багатьох тогочасних літературних організацій: «Гарт» (1923), «ВАПЛІТЕ» (1925), «Пролітфронт» (1930). Разом із Володимиром Сосюрою та Майком Йогансенем написав «Універсал до робітництва і пролетарських митців українських» (1921). Автор поетичних збірок «Молодість» (1921), «Досвітні симфонії» (1923), поеми «В електричний вік» (1921), знакових творів «Я (Романтика)», «Мати». У новелах, етюдах та повістях Микола Хвильовий поряд із романтичним пафосом та імпресіоністичними настроями спостерігається їдка іронія, безжальний сарказм, особисті настрої-сумніви (новели «На глухім шляху», «Колонії, вілли...»), оповідання «Пудель», повісті «Санаторійна зона», «Сентиментальна історія» та ін.). Спільно з Л. Курбасом, М. Кулішем на диспуті (1929) виступив проти вульгаризму, спрощення й демагогії в мистецтві, він пропагував орієнтацію на світовий рівень.

Письменник покінчив життя самогубством у Харкові на знак протесту проти свавільного беззаконня радянського тоталітаризму.

Ушанування пам'яті Миколи Григоровича Хвильового на Харківщині

У Харкові на будинку по вулиці Римарській, 19, де у 1925-1930 жив письменник, на його честь встановлено меморіальну дошку.

Пам'ятник М.Г.Хвильовому знаходиться у Молодіжному парку Харкова на його символічній могилі.

На фасаді Колонтаївського ліцею Краснокутської селищної ради відкрито меморіальну дошку Миколі Хвильовому (13.05.2021).

ЧИЧИБАБІН (ПОЛУШИН) БОРИС ОЛЕКСІЙОВИЧ (03.01.1923, м. Кременчук Полтавської губернії (нині Полтавської область) – 15.12.1994, м. Харків)

**УКРАЇНСЬКИЙ ПРОЗАЙК, ПИСЬМЕННИК, ПУБЛІЦИСТ, ГРОМАДСЬКИЙ
ДІЯЧ, ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ СРСР (1990),
ЛАУРЕАТ ПРЕМІЇ ІМЕНІ А.Д. САХАРОВА (1992)**

Борис Олексійович Чичибабін народився в сім'ї офіцера. Навчався у школах Рогані, Чугуєва Харківської області. Вступив на історичний факультет Харківського університету, але навчання перервала Друга світова війна. Перебував у діючій армії. Після демобілізації повернувся до університету на філологічний факультет. Був засуджений до 5 років ув'язнення за «антирадянську агітацію» (1946). Звільнений 1951, реабілітований 1957. Після звільнення деякий час працював різноробом, згодом – у Харківському театрі російської драми робітником сцени. Закінчив бухгалтерські курси, працював за цим фахом у різних харківських установах та організаціях (1966-1989). Наприкінці 1950-х увійшов до кола місцевої інтелігенції, представники якої часто

збирались у квартирі поета. Очолив літературну студію при Будинку культури працівників зв'язку, діяльність якої стала яскравим епізодом у культурному житті Харкова (1964). Став членом Спілки письменників СРСР, з якої був виключений за «самвидатівську» діяльність (1973), а в часи «перебудови» поновлений у членстві зі збереженням стажу (1987). Перші вірші опублікував ще під час навчання в університеті, підписуючи їх дівочим прізвищем матері – Чичибабін. Дебют відбувся на сторінках журналу «Знамя» (1958). Протягом 1963-1968 вийшли 4 поетичні збірки: «Молодость», «Мороз и солнце», «Гармония», «Плывет Аврора». Після виключення зі Спілки письменників друкувався переважно за кордоном. У 1987 поета поновлюють у Спілці письменників, твори починають друкувати. Чичибабін вперше виступає в столичному Центральному Будинку літераторів (13.12.1987). Успіх колосальний. Звучить його вірш "Не помер Сталін" (1959). За видану за свій рахунок книжку "Дзвін" Чичибабіна було удостоєно Державної премії СРСР (1990). Поет бере участь у роботі товариства "Меморіал", дає інтерв'ю, здійснює поїздки в Італію, в Ізраїль.

Помер Борис Чичибабін, менш ніж місяць не доживши до свого 72-го дня народження. Похований на 2-му кладовищі Харкова.

Ушанування пам'яті Чичибабіна Бориса Олексійовича на Харківщині

Ім'ям поета названо вулицю у Шевченківському районі Харкова, на якій поет жив у 1950-х рр.

На будівлях по вул. Танкопія, 9а та пр. Науки, 3/7 встановлено меморіальні дошки. З 1995 в Харкові проводяться Чичибабінські читання.

З 2002 в Харкові проходить щорічний (на початку календарного року) Міжнародний фестиваль сучасної поезії, який присвячений пам'яті Бориса Чичибабіна.

БЕКЕТОВ ОЛЕКСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (19.02(03.03).1862, м. Харків - 23.11.1941, м. Харків)

АРХІТЕКТОР, ПЕДАГОГ

Бекетов Олексій Миколайович закінчив Перше харківське реальне училище, Петербурзьку академію мистецтв. З 1898 – професор Харківського технологічного інституту. Серед перших великих робіт Бекетова – будинок комерційного училища (1893), у якому сьогодні розташовується юридична академія. Був одружений з художницею Ганною Алчевською – дочкою українського промисловця, банкіра, громадського діяча, мецената Олексія Кириловича Алчевського та українського педагога, організатора народної освіти Христини Данилівни Алчевської. Тож проєкти найважливіших харківських будівель, що служили справі народної освіти, було виконано Олексієм Миколайовичем безкоштовно. Серед них проєкт Громадської бібліотеки (1899-1901, нині ХДНБ імені Короленка) і проєкт будівлі Харківської жіночої недільної школи Христини Алчевської (1896, нині виставковий зал Харківського художнього музею). У Харкові талановитий архітектор збудував понад 40 громадських і житлових споруд: корпуси юридичного (1892) та сільськогосподарського інститутів (1907—1912), банку (1932) та інші. За проєктами Бекетова зведено понад 100 будівель у багатьох містах.

1900 року Олексій Миколайович став членом-кореспондентом Петербурзького товариства архітекторів, був делегатом п'яти з'їздів будівничих у Петербурзі та Москві (1892–1911). Був обраний науковим кореспондентом Всесоюзної академії архітектури СРСР (1936), з 1940 – дійсним її членом. Затверджений на посаді професора кафедри архітектури (з 1939). Заслужений діяч мистецтв УРСР, доктор архітектури, дійсний член Академії архітектури.

Перепохований на кладовищі № 13 у Харкові.

Ушанування пам'яті Олексія Миколайовича Бекетова на Харківщині

На честь О.М. Бекетова названо вулицю та провулок у Харкові, одну зі станцій Харківського метрополітену.

Його ім'я присвоєне Харківському національному університету міського господарства та встановлено пам'ятник видатному архітектору.

На будинку по вул. Дарвіна, 37 на честь архітектора встановлено меморіальну дошку.

Біля входу до головного корпусу Харківського національного університету будівництва та архітектури (вул.Сумська,40) відкрито пам'ятник Бекетову (2007),

(скульптор С.Гурбанов, архітектор Ю.Шкодовський). Загальна висота пам'ятника – близько 3,5 м.

КУЧУГУРА-КУЧЕРЕНКО ІВАН ЙОВИЧ

(07.07.1874, с. Мурафа Харківської губернії (нині Харківської області) - 24.11.1937)

КОБЗАР, НАРОДНИЙ АРТИСТ УНР (1919), НАРОДНИЙ АРТИСТ УРСР (1925)

Про перші кроки у «кобзарському житті» молодого кобзаря відомо небагато. Після XII Археологічного з'їзду (1902) Іван Кучеренко подорожує Галичиною, Буковиною, Гуцульщиною та Закарпаттям, де разом з іншими кобзарями бере участь у багатьох концертних виступах, популяризуючи кобзарське мистецтво Слобожанщини. Навесні 1906 кобзар познайомився із відомим істориком і знавцем козацтва професором Дмитром Яворницьким. Кучугура-Кучеренко І.Й. був запрошений на посаду викладача гри на бандурі до Київської музичної школи М. Лисенка, де викладав гру на кобзі (1908-1910). Він один із кращих виконавців

українських народних дум. Різноманітний репертуар, віртуозна гра, приємний ліричний баритон і експресія виконання сприяли великій популярності кобзаря. До його репертуару входили такі думи, як «Олексій Попович», «Федір безродний, бездольний», «Смерть козака-бандуриста» тощо. Відомий як виконавець народних пісень («Пісня про Морозенка»), пісень на слова Шевченка, Франка, власних творів та ін.

Думи, виконані Кучугурою-Кучеренком, були записані Ф. Колесою та опубліковані у книзі «Мелодії українських народних дум» (1910). Значний вплив на творчість кобзаря справив Гнат Хоткевич. Репресований.

Похований у братській могилі на Польському меморіальному кладовищі у Харкові.

Ушанування пам'яті Івана Йовича Кучугури-Кучеренка на Харківщині

На будівлі Мурафського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області встановлено меморіальну дошку Івану Кучугурі-Кучеренку (2008).

ХОТКЕВИЧ ГНАТ МАРТИНОВИЧ

(31.12.1877(12.01.1878), м. Харків -08.10.1938)

**ПИСЬМЕННИК, ДРАМАТУРГ, ПЕРЕКЛАДАЧ, РЕЖИСЕР, КОМПОЗИТОР,
АКТОР, МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ**

Гнат Мартинович Хоткевич закінчив реальне училище (1895), Харківський технологічний інститут (1894-1900). 1895 в Дергачах організував селянський театр, а 1901 в Харкові – перший в Україні робітничий. Відроджував та пропагував кобзарське мистецтво. На XII Археологічному з'їзді, який проходив у м. Харкові (1902), організував виступ кобзарів та зробив доповідь, що мала вирішальне значення для подальшого розвитку кобзарського мистецтва в Україні. На початку ХХ ст. брав активну участь у революційних подіях у Харкові. Через пов'язані з цим переслідування емігрував до Галичини (1906). Там із селянами-гуцулами організував аматорський театр, з яким успішно гастролював по містах та селах Східної і Західної Галичини, Південної Буковини. 1912 оселився в Києві. Працював як викладач, редагував літературний журнал «Вісник культури і життя», концертував. З початком Першої світової війни знову зазнав переслідувань, був висланий до Воронежа (1915), де жив до 1917. Після революційних подій оселився на Харківщині. Г. Хоткевич – автор близько 600 музичних творів: романсів, хорів, струнних квартетів, творів великого формату для бандури та оркестру бандур. Серед найвизначніших творів – оповідання «Блудний син» (1898), «Різдвяний вечір» (1899), цикл «Життєві аналогії» (1897-1901), роман «Камінна душа» (1911), повість «Авірон» (1928) тощо. Перекладав українською мовою твори Шекспіра, Мольєра, Шиллера, Гюго та ін. Автор багатьох п'єс, серед яких «Довбуш» (1909), «Непросте» (1911), «На залізниці» (1925), «О полку Ігоревім» (1926) та ін. Написав кілька десятків кіносценаріїв. Зіграв у фільмі «Назар Стодоля» роль кобзаря Кирика (1937). Потрапив у немилість до влади, був звільнений з усіх посад.

Заарештований (1937), засуджений до страти (1938). Реабілітований посмертно (1956).

Ушанування пам'яті Гната Мартиновича Хоткевича на Харківщині

У будинку, де Гнат Хоткевич провів останні 10 років життя (с. Високий Харківського району), відкрито меморіальну кімнату-музей (1995). На його честь у Харкові на одному з корпусів Національного технічного університету «ХПІ»

встановлено меморіальну дошку. Ім'ям митця названо школу естетичного виховання у Малій Данилівці Харківського району. У Харкові раз на три роки проводиться Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах, присвячений пам'яті Гната Хоткевича (з 1998).

КУРБАС ЛЕСЬ СТЕПАНОВИЧ (ОЛЕКСАНДР-ЗЕНОН)

(25.02.1887, м. Самбір на Галичині (нині Львівська область) - 03.11.1937, Соловки)

**РЕЖИСЕР, АКТОР, ПЕДАГОГ, ДРАМАТУРГ, ПЕРЕКЛАДАЧ, ЗАСНОВНИК
НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ, НАРОДНИЙ АРТИСТ (1925)**

Лесь Курбас народився в родині акторів галицького театру. Лесь Степанович навчався в Тернопільській гімназії, у Віденському та Львівському університетах. Улітку 1920 він зібрав кращих акторів, які добровільно перейшли до його трупи з Київського театру імені Шевченка, і під назвою "Кийдрамте" колектив почав своє турне по містах Київщини. Лесь Курбас був засновником спочатку політичного (1922-1926), а потім і філософського (1926-1933) театрів України. У виставах свого філософського театру "Березіль" (Харків) Курбас малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини в усіх його суперечностях. У театрі діяв мюзик-хол (спектаклі "Шпана", "Алло на хвилі", "Чотири Чемберлени", "Жакерія", "Сава Чалий", "Король бавиться", "Змова Фієско"). П'єси М.Куліша "Народний Малахій", "Мина Мазайло", на жаль, не знайшли розуміння у критики. Проти Лєся Курбаса були висунуті звинувачення в "похмурості", викривленні оптимістичної радянської дійсності. Можливо, саме тому, що режисер не відступив, не поступився своїми переконаннями, його було звільнено за наклепом з посади керівника театру "Березіль" і заарештовано у Москві, де він кілька місяців працював у єврейському театрі на Малій Бронній.

Лєся Курбаса засуджено до 5 років ув'язнення (1933). Загинув у засланні на Соловках. Реабілітований посмертно (1957).

Ушанування пам'яті Лєся Курбаса на Харківщині

Ім'ям Лєся Курбаса названо вулицю у Київському районі Харкова. На фасаді Харківського державного академічного українського драматичного театру імені Тараса Шевченка було встановлено меморіальну дошку Лєсю Курбасу (1989), а "Мала сцена" театру знову отримала назву "Березіль". Ім'я Лєся Курбаса викарбуване на меморіальній дошці, встановленій у Харкові на честь мешканців будинку «Слово» (вул. Культури,9). У саду Шевченка з'явилася бронзова скульптура актора і режисера Лєся Курбаса – засновника знаменитого театру «Березіль» (скульптори Олександр Рідний, Анна Іванова). Вилитий із бронзи, усміхнений та роззутий – у ньому не одразу можна впізнати представника "розстріляного відродження" Лєся Курбаса. Скульптура називається «Людина-невидимка та Лєся Курбас». Режисер зображений з

розпростертими обіймами, босоніж і тримає капелюха, під яким може стати і сфотографуватися з видатним діячем кожен бажаючий. За словами гостей саду, скульптура стала справжнім подарунком харків'янам.

ПЕТРУСЕНКО (БОРОДАВКІНА) ОКСАНА АНДРІЇВНА (05(17)02.1900, м. Балаклія – 15.07.1940, м. Київ)

ОПЕРНА СПІВАЧКА, НАРОДНА АРТИСТКА УРСР (1939)

Навесні 1901, коли Оксані виповнився лише рік, її батько помер від туберкульозу. Мати вийшла ще раз заміж, але новий чоловік безбожно пиячив, і після народження сина Івана вони розлучились. У таких умовах, у бідності й нестатках, почалося життя Ксенії Бородавкіної. Дитячі і юнацькі роки провела в Севастополі, де брала приватні уроки співу. Майбутня співачка навчалася в Київському музичному драматичному інституті імені М.В. Лисенка (1923-1924), проте не отримала спеціальної музичної освіти. Сценічну майстерність опанувала під керівництвом П.Саксаганського. Працюючи співачкою у пересувних театрах, мріяла про оперну сцену. Дебютувала в Казанському оперному театрі (1927). У 1934 у київському оперному театрі був аншлаги. Містяни скуповували квитки, вони хотіли послухати спів Оксани Петрусенко, яку лагідно називали “Український соловейко”. Згодом Оксана працювала в оперних театрах Самари, Свердловська (1927-1934), була солісткою Київського театру опери та балету (1934-1940). З незмінним успіхом виконувала партії Наталки («Наталка Полтавка» М. Лисенка), Одарки («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Лізи («Пиковая дама» Чайковського), головні ролі в операх «Циганка Аза» і «Наталка-Полтавка» та ін. І хоча в особистому житті Оксани Петрусенко все було складно, на сцені вона зачаровувала глядачів. Її спів високо оцінювали Іван Козловський, Панас Саксаганський, Марія Заньковецька. Вона отримала орден “Знак відзнаки”, кожен її виступ збирав аншлаги.

Оксана Петрусенко – одна з кращих виконавиць українських народних пісень і романсів.

Померла Оксана Петрусенко на восьмий день після народження другого сина. Похована на Байковому кладовищі в Києві.

Ушанування пам'яті Оксани Андріївни Петрусенко на Харківщині

Одна з вулиць міста Балаклії носить ім'я Оксани Петрусенко. При Балаклійському краєзнавчому музеї діє експозиція «О. Петрусенко – видатна українська співачка» (з 1991). У музеї експонуються рояль, портрети співачки, її скульптурні зображення, особисті речі, безліч фотографій. На фасаді музею розташована меморіальна дошка, яка

присвячена Оксані Петрусенко. У останню неділю травня в Балаклії проводяться свята пам'яті О. А. Петрусенко, на яких виступають місцеві аматори (з 1972).

ШУЛЬЖЕНКО КЛАВДІЯ ІВАНІВНА

(11(24).03.1906, м. Харків -17.06.1984, м. Москва)

**ЕСТРАДНА СПІВАЧКА, АКТОРКА ТЕАТРУ ТА КІНО,
НАРОДНА АРТИСТКА СРСР(1971)**

Маленька Клава з дитинства любила співати. Її батько Іван Іванович Шульженко працював бухгалтером Головного управління залізниці. Клава закінчила початкову школу, вступила до Харківської приватної жіночої гімназії Драшковської, що розташовувалася у Харкові по вул. Сумській, 14. Клавдія Іванівна почала виконувати народні пісні в кінці 1920-х. Клавдія Шульженко, пройшовши випробування, під час якого під акомпанемент музичного керівника театру молодого Ісака Дунаєвського виконувала українську ліричну пісню «Розпрягайте, хлопці, коні», романс «Шелковый шнурок», російську народну пісню «По старой калужской дороге», «Эти платочки», стала артисткою Харківського драматичного театру. З 1943 жила та працювала в Москві. На початку Другої світової війни Клавдія Шульженко перебувала на Ленінградському фронті і лише під час блокади Ленінграда дала понад 500 концертів для солдатів. Отримала всесоюзне визнання завдяки виконанню фронтових пісень: «Синий платочек», «Давай закурим», «Друзья-однополчане» та ін. Після війни Клавдія Шульженко продовжила свою концертну діяльність.

Шульженко Клавдія Іванівна довго хворіла. Перед смертю впала у кому, яка тривала два тижні. Померла у Москві. За спогадами очевидців, у день її похорону йшов дощ, але коли труну опускали в могилу, раптом виглянуло сонце.

Ушанування пам'яті Клавдії Іванівни Шульженко на Харківщині

Ім'ям Клавдії Шульженко названа вулиця в Харкові, а також дитяча музична школа № 12, діє музей співачки. Меморіальні дошки на її честь встановлені на будівлях по вул. Володимирській, 45, пр. Московському, 94, пров. Байкальському, 1. У 2001 біля музею співачки відбулося урочисте відкриття пам'ятника Клавдії Шульженко (скульптор М.Овсянкін). На її честь названо астероїд 4787. 1995 року в Харкові відбувся перший Міжнародний фестиваль естрадної пісні імені Клавдії Шульженко. У саду

Шевченка встановлено бронзові статуї співачки Клавдії Шульженко і композитора Ісака Дунаєвського (скульптор Катиб Мамедов). Їхні постаті відтворено у реальному розмірі. Дунаєвській грає на роялі, а Шульженко зображена із синьою хустинкою в руках.

БУГРИМОВА ІРИНА МИКОЛАЇВНА (28.02(13.03).1910, м. Харків - 20.02.2001, м. Москва)

**ДРЕСИРУВАЛЬНИЦЯ, НАРОДНА АРТИСТКА СРСР (1969), ГЕРОЙ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1979)**

Ірина Бугримова народилася у родині професора ветеринарії, який лікував і циркових тварин. З 12 років Ірина асистувала батькові при операціях. Дівчина навчалася в музичній школі, відвідувала балетну студію при Харківському театрі опери та балету, училася в Харківській торгово-промисловій школі. Досягла значних успіхів у спортивній гімнастиці, метанні диска та списа. Вона стала чемпіонкою України відразу з кількох видів спорту, кілька разів здобувала перше місце на всесоюзних спартакіадах. Бажання бути балериною зникло, натомість з'явилися мрії стати каскадером. Спільно з Буслаєвим (чоловіком) Бугримова підготувала повітряний атракціон «Політ на санях з-під купола цирку» (демонструвався 1931-1937) та атракціон «Коло сміливості» (1940) за участю левів і мотоциклістів, виконувала також номер «Вища школа верхової їзди». Коли цирк закупив групу дресированих леопардів, керівник цирками Данкман несподівано запропонував Бугримовій поєднати трюки й дресуру, бажаючи отримати першу в радянському цирку жінку-приборкувача (1937). За своє циркове життя Бугримова видресировувала 80 левів, працювала з ними на арені (1946-1976). Майже 40 років пропрацювала з левами у цирку. Великий успіх у глядачів мали такі номери, як «Лев у повітрі», «Лев на мотоциклі», «Крісло смерті», «Лев на дроті», «Стрибки через вогненне кільце», «Килим» і багато інших. Величезне враження справляв на глядачів «левиний килим», коли артистка лягала на тіла хижаків, покладених на арені так, що виходив справжній килим. Бугримова гастролювала за кордоном (Іран, Польща, Чехословаччина, Болгарія, Німеччина, Куба, Мексика, Ізраїль та ін.). З 1976 не працювала на арені, але вела активне громадське життя. Ірина Миколаївна була головою Ради ветеранів Російської державної циркової компанії, Товариства захисту тварин, удостоєна численних нагород.

Померла І. М. Бугримова на 91 році життя. Похована в Москві на Троєкурівському кладовищі.

Ушанування пам'яті Ірини Миколаївни Бугримової на Харківщині

Ім'ям легендарної дресировальниці у Харкові названо площу перед Харківським цирком (2004).

БИКОВ ЛЕОНІД ФЕДОРОВИЧ

(12.12.1928, с. Знам'янка (нині Донецька область) - 11.04.1979, м. Київ)

**АКТОР ТЕАТРУ І КІНО, КІНОРЕЖИСЕР, НАРОДНИЙ АРТИСТ УРСР (1974),
ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА (1977)**

Леонід Биков у дитинстві мріяв стати льотчиком, хотів вступати в льотне училище, але з-за зовнішніх даних не вийшло. У 1943 сім'ю евакуювали в Барнаул, хотів служити, з'явився до військкомату, але його відправили доучуватися в школу. З 1945 навчався у 2-й Ленінградській спецшколі, але був відрахований через маленький зріст. Навчався у Харківському театральному інституті, після його закінчення працював у трупі Харківського театру імені Шевченка. 1952 дебютував у кіно в епізодичній ролі сільського хлопця у фільмі «Доля Марини». У 1954 картина стала популярною, його помітили глядачі і творці кіно. У 1954 Бикова запросили на велику роль Петі Мокіна у фільмі «Приборкувачка тигрів». Тоді актор став відомим на всю країну. Після цього були зйомки Максима Перепелиці, фільм виявився таким вдалим, що Леоніда всі називали після цього Максим. Далі були ролі самого різного плану. Отримав запрошення на зйомки комедії «Альошкіна любов», яка вийшла на екрани у 1961. Леонід став зіркою, в той же рік він порвав з театром у Харкові і з сім'єю поїхав у Ленінград. У 1963 сам зняв фільм «Зайчик» і зіграв у ньому, але більше його до режисури не допускали. У 1965 став заслуженим артистом РРФСР, через рік переїхав до Києва. В кінці 60-х разом з Онопрієнко та Сацьким написав сценарій фільму «В бій йдуть одні старики», у 1972 почалися зйомки, картина вийшла, отримавши на Всесоюзному фестивалі кіно в Баку почесний приз (1974). Став знімати «Ати-бати йшли солдати», де знявся сам в ролі єфрейтора Святкіна (1975). Після зими 1976, що пройшла у зйомках, отримав другий інфаркт. За кіно Леонід отримав держпремію УРСР. У 1978 почав знімати фантастичну комедію «Прибулець», а вже на початку 1979 несподівано написав заповіт, де вказує, що відчуває, як скоро помре.

Леонід Биков загинув в автокатастрофі. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

Ушанування пам'яті Бикова Леоніда Федоровича на Харківщині

Меморіальні дошки акторові встановлені у Харкові на будинку, де він жив (вул.Культури,12), на будівлі театру імені Т.Г. Шевченка (вул.Сумська,9). Його ім'ям названі мала планета та ескадрилья одного з авіаполків України. У саду Шевченка в Харкові біля кіноконцертного залу «Україна» встановлена скульптура народному артисту.

МІРОШНИЧЕНКО ЄВГЕНІЯ СЕМЕНІВНА

**(12.06.1931, с. Радянське (нині с. Графське) Куп'янського району –
24.04.2009, м. Київ)**

**ОПЕРНА СПІВАЧКА, НАРОДНА АРТИСТКА УРСР (1960), НАРОДНА
АРТИСТКА СРСР (1965), ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УРСР ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА (1972), ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ СРСР (1981), ПОЧЕСНИЙ
ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (2001), ГЕРОЙ УКРАЇНИ (2006)**

Євгенія Семенівна Мірошніченко з 1943 навчалася в жіночому ремісничому училищі в Харкові. Успішно виступила на огляді самодіяльних колективів, спочатку в Київському театрі опери та балету, потім – у Москві на сцені Великого театру. Закінчила Київську консерваторію (1957). Солістка Українського театру опери та балету імені Тараса Шевченка (1957-1998). Стажувалася в Мілані (Італія). У 1957-1997 – солістка (лірико-колоратурне сопрано) Київського театру опери та балету. Володіла легким, рухливим голосом великого діапазону (чотири октави), яскравим артистичним талантом. Виконала понад 20 партій, серед яких Шемаханська цариця («Золотий півник» М.Римського-Корсакова), Манон («Манон» Ж.Масне), Віолетта, Джильда («Травіата», «Ріголетто» Дж.Верді), Мюзетта («Богема» Дж.Пуччіні), Венера («Енеїда М.Лисенка») та ін. З 1980 викладала в Київській консерваторії на кафедрі сольного співу, з 1990 – професор. Заснувала Благодійний фонд імені Є. С. Мірошніченко (2002). Знімалася в музичних фільмах, зокрема, співала в фільмі С. Параджанова «Українська рапсодія» (1961). Проводила концертну діяльність. Гастролювала в США, Канаді, країнах Західної Європи.

Померла в Києві. Похована на Байковому кладовищі.

ГУРЧЕНКО ЛЮДМИЛА МАРКІВНА

(12.11.1935, м. Харків - 30.03.2011, м. Москва)

АКТРИСА ТЕАТРУ ТА КІНО, НАРОДНА АРТИСТКА РРФСР (1977) ТА СРСР (1983), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (1999)

Людмила Марківна Гурченко була єдиною дитиною в сім'ї. Її батько Марко Гаврилович працював забійником на копальні, трохи провчився в музично-драматичному інституті, виступав як баяніст на різних масових заходах від Палацу піонерів, був завгоспом у науковій бібліотеці імені Короленка. Мати акторки, Олена Олександрівна – москвичка, з «дворян давнього роду», яка була вихована в суворості, отримала гарну освіту, вела гуртки художньої самодіяльності. Батько добровольцем пішов на фронт, пройшов усю війну з концертною бригадою. Шестирічна Людмила залишалася з мамою в окупованому Харкові. Після визволення міста Людмила пішла до школи. Восени 1944 вона склала іспити до музичної школи імені Бетховена по «класу охорони дитячого голосу». Уже тоді Людмила любила тільки співати, як вона згадувала, «теорію музики відразу ж забула, а до гармонії так і не дійшла». Закінчила Всеросійський державний інститут кінематографії імені С.А. Герасимова. Знялася в невеликих ролях у фільмах «Дорога правди» і «Серце б'ється знову». А потім на неї звалилася слава «Карнавальної ночі» (1956). Пізніше акторка зіграла в низці стрічок: «Дівчина з гітарою» (1958), «Роман і Франческа» (1960), «Приборкувачі велосипедів» (1963), «Балтійське небо», «Робітниче селище». Знялася у фільмах «Білий вибух» (1970), «Один із нас», «Дорога на Рюбецаль» (1971), «Тінь» (1972). За роль у фільмі «Старі стіни» удостоєна Державної премії РРФСР. Виконавиця комедійних і драматичних ролей більш ніж у 80 кіно- і телефільмах. Володарка численних почесних звань і нагород.

Ушанування пам'яті Людмили Марківни Гурченко на Харківщині

Пам'ятник видатній актрисі театру і кіно відкритий у Харкові 19 липня 2018 (скульптор Катиб Мамедов). Пам'ятник встановлено у сквері по вул. Трінклера в центрі

міста. У нижній частині пам'ятника-скульптури розміщено 15 персонажів із шести фільмів за участю Людмили Гурченко. Можна побачити героїв кінострічок «Вокзал для двох», «Любов і голуби», «Карнавальна ніч», «Кохана жінка механіка Гаврилова», «Рецепт її молодості». Над ними підноситься скульптура самої актриси. Висота монумента становить понад 7,5 м.

У м. Харкові є провулок, який носить ім'я актриси.

Встановлено меморіальну дошку на будівлі Комунального закладу «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради Харківської області».

Крім того, на будинку, де Людмила Гурченко жила під час німецької окупації (пров. Гурченко, 7, колишній пров. Кравцова), харківські художники намалювали її портрет.

МУЛЕРМАН ВАДИМ ЙОСИПОВИЧ (18.08.1938, м. Харків - 02.05.2018, м. Нью-Йорк, США)

**ЕСТРАДНИЙ СПІВАК, ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ РРФСР (1978),
ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ (2007)**

Вадим Йосипович навчався на вокальному факультеті Харківської державної консерваторії, завершив навчання у Ленінграді (1962). Закінчив Державний інститут театрального мистецтва (1980). Розпочав виступати на естраді з 1963 в Харкові. Наприкінці 1960-х Вадим Мулерман був одним з найбільш популярних виконавців естрадних пісень.

Учасник IV Всесоюзного конкурсу естрадних співаків, на якому виступив з піснею «Король-переможець». Здобув перемогу на пісенному конкурсі в Гавані (Куба), (1980). Періодично виступав у програмах естрадного оркестру РРФСР під керівництвом Леоніда Утьосова. Найбільш відомі пісні у виконанні В. Мулермана – «Лада», «Трус не играет в хоккей», «Как хорошо быть генералом», «Гуцулочка», «Налетели вдруг дожди», «Приснилось мне» та ін. З 1989 жив і працював у США. Створив і очолював музичний театр для дітей у штаті Флорида. 1996 приїздив до Москви і дав сольний концерт. З 2003 жив у Харкові, був радником голови Харківської облдержадміністрації з питань культури (2005). Девіз «Хмуриться не надо! ..» артист підтверджував протягом усього свого життя. До останніх днів він залишався прикладом для молодих співаків – усього себе віддавав пісні, музиці, професії, слухачам.

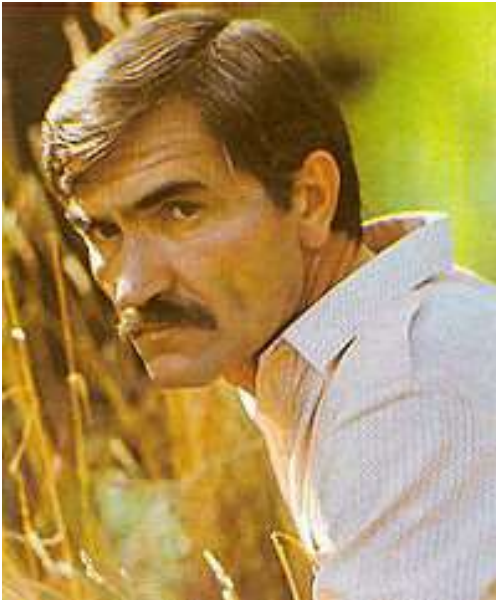
Помер у Нью-Йорку внаслідок онкологічного захворювання.

Ушанування пам'яті Вадима Йосиповича Мулермана на Харківщині

У березні 2008 у приміщенні Культурного центру Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна був відкритий створений Вадимом Йосиповичем музичний театр-студія («Театр пісні В.Мулермана»). 29 листопада 2018 в органному залі Харківської обласної філармонії відбувся концерт пам'яті легендарного харків'янина, харизматичного артиста естради Вадима Мулермана. Відкриття пам'ятника на місці поховання праху відомого харків'янина та легендарного співака Вадима Мулермана відбулося 31 серпня 2018 на міському цвинтарі №2 у Харкові. Меморіальну дошку Вадиму Мулерману встановлено на фасаді будинку, де він жив, (в'їзд Пушкінський, 8).

СЕРДЮК ОЛЕКСАНДР (ЛЕСЬ) ОЛЕКСАНДРОВИЧ (14.10.1940, м. Харків - 26.05.2010, м. Київ)

**АКТОР, РЕЖИСЕР, НАРОДНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ (1996),
ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ УРСР (1982)**

Лесь Олександрович Сердюк народився на Покрову в Харкові, названий на честь Леся Курбаса. Батьки були акторами (тато Олександр Сердюк – корифей Національного театру, знаменитий курбасівець, мати Анастасія Левицька – оперна співачка), що й визначило подальшу долю хлопця. У сім років – перша роль. Закінчив Харківський театральний інститут (1961), учень І. Мар'яненка. Актор Харківського українського драматичного театру імені Т. Шевченка (1961-1964), Ризького театру юного глядача (1964-1965), Київського російського драматичного театру імені Лесі Українки (1966-1970), Київської державної кіностудії імені О. Довженка (1970), Національного академічного театру імені І. Франка (2008). Викладав акторську майстерність у Київському національному університеті театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого. Актор знявся в понад 90 фільмах, у таких, як «Загибель ескадри» (1965), «Вавилон-XX» (1979), «Легенда о княгине Ольге», (1983), «Місяцева зозуленька» (1993), «Оргія» (1992), «Роксолана» (1995-1996), «Пригоди на хуторі біля Диканьки» (2008), «Від любові до кохання» (2008). Остання робота, в якій глядачі могли бачити Леся Сердюка – фільм «Тарас Бульба» російського режисера В.Бортка. У стрічці Сердюк зіграв козака Товкача.

Помер в Києві. Похований на Байковому кладовищі.

Ушанування пам'яті Леся Олександровича Сердюка на Харківщині

У Харкові одна із вулиць названа на честь Леся Сердюка (2016).

ГУРБАНОВ СЕЙФАДДІН АЛІ огли (19.10.1962, с. Сягут Нахічеванської області, Азербайджан - 16.11.2021, м. Харків)

**СКУЛЬПТОР, ЗАСЛУЖЕНИЙ ХУДОЖНИК УКРАЇНИ (2004), ПОЧЕСНИЙ
ГРОМАДЯНИН ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2011)**

Гурбанов Сейфаддін Алі огли закінчив з відзнакою Харківський художньо-промисловий інститут (1989). Працював викладачем кафедри скульптури цього інституту. Був стажистом Санкт-Петербурзького державного інституту живопису, скульптури та архітектури імені І.Ю.Рєпіна (1991), головним скульптором Східно-Української академії бізнесу (2000-2003, 2005-2008) та Східно-європейського центру інновацій (2003-2005). Доцент, завідувач кафедри скульптури Харківської державної академії дизайну і мистецтв (2008). Сейфаддін Гурбанов став автором багатьох пам'ятників та монументів, серед яких комплекс мініатюр «Сім чудес Харкова», дві композиції «Скрипаль на даху», полководцю Олександрові Невському, Генріху Семирадському, архітектору Олексію Бекетову, науковцю Іллі Мечникову, ліквідаторам аварії на Чорнобильській АЕС, Тарасу Шевченку (м. Балаклія), цирковій артистці Ірині Бугримовій (його так і не встановили), персонажам фільму «Весілля у Малинівці» та продавчині Центрального ринку тощо. Однією з останніх робіт скульптура стала композиція «Дерево життя», встановлена у Сквері мислителів на знак дружби між Україною, Казахстаном та Азербайджаном.

Сквер відкрили на вулиці Полтавський Шлях у жовтні 2021 року. Мав низку нагород, зокрема міжнародних.

Сейфаддін Гурбанов помер у Туреччині, скульптор хворів на коронавірус. Митець похований на Харківському міському кладовищі № 2.

РАЄВСЬКА-ІВАНОВА МАРІЯ ДМИТРІВНА

(1840, с. Гаврилівка (нині Ізюмський район) - грудень 1912, м. Харків)

ХУДОЖНИЦЯ, ПЕДАГОГ

Марія Дмитрівна отримала домашню освіту, для продовження навчання вирушила до Європи, у 1863-1868 у Дрездені вчилася малюванню та живопису в майстерні професора Ергардта, брала уроки ліплення у скульптора Кірхгода, вивчала німецьку мову та літературу, лінгвістику, історію, зоологію та геологію, слухала лекції в Сорбонні та Празі. Марія Дмитрівна - перша жінка в Російській імперії, якій Петербурзька академія мистецтв надала звання художника (1868). Марія Дмитрівна була однією з найосвіченіших жінок свого часу. Раєвська-Іванова відкрила першу в Україні художньо-промислову школу (1869). На її базі створено міську школу малювання

й живопису, перетворену на художнє училище. З самого початку засновниця школи обрала для неї художньо-промисловий напрямок, враховуючи те, що Харків все більше перетворювався на промисловий центр. За 27 років існування школа Раєвської-Іванової випустила 885 учнів. Серед них були такі відомі художники та архітектори, як С.Васильківський, П.Кончаловський, М.Ткаченко, П.Левченко, О.Бекетов та ін. Крім того, школа підготувала сотні професійних художників-прикладників - гравірувальників, ретушерів, іконописців, театральних декораторів, викладачів креслення та малювання в гімназіях.

Художниця втратила зір і передала школу в розпорядження Харкова (1895-1896), в якому прожила ще 16 років. Похована в рідному селі поруч із батьками.

Ушанування пам'яті Раєвської-Іванової Марії Дмитрівни на Харківщині

До 100-річчя Харківської державної академії дизайну і мистецтв на території закладу 7 жовтня 2021 встановили пам'ятник художниці Марії Раєвській-Івановій – засновниці першої в Україні Харківської художньо-промислової школи, спадкоємицею якої є Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Монумент розташований перед головним входом до навчального закладу.

СЕМИРАДСЬКИЙ ГЕНРІХ ІПОЛИТОВИЧ (10.10(22.10).1843, с.Печеніги Харківської губернії (нині смт.Печеніги) – 23.08.1902, Стшалково, поблизу м.Ченстохова, Польща)

ЖИВОПИСЕЦЬ

Генріх Іполитович Семирадський народився у сім'ї військового лікаря. Закінчив 2-гу харківську гімназію. На вимогу батьків вступив на природознавче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету (1860), яке закінчив зі ступенем кандидата. Навчався у Санкт-Петербурзькій академії мистецтв (1864-1870). Удостоєний 5 срібних і 2 золотих медалей, звання класного художника 1-го ступеня з правом шестирічного перебування за кордоном. Майже постійно жив у Римі. Всесвітню славу здобула його картина «Светочи християнства (Факельї Нерона)» (1876), що яскраво ілюструвала гоніння на християн у Древньому Римі. За цю роботу йому присуджено звання професора (1877). Найвідоміші твори художника: «Римская оргия блестящих времен цезаризма», «Танец среди мечей», «Фрина на празднике Посейдона в Злевсине», «Воскресение Христово», «Въезд Иисуса Христа в Иерусалим» та ін.

Генріх Семирадський – учасник всесвітньовідомих художніх виставок (Відень, Філадельфія, Париж), пересувних академічних виставок (Одеса, Рига, Київ), дійсний член Санкт-Петербурзької академії мистецтв (1873), член Академії витончених мистецтв у Берліні, Стокгольмі. Картини Семирадського зберігаються в музеях і картинних галереях Кракова, Москви, Санкт-Петербурга, Харкова, Львова. Генріх Семирадський похований на Повонзківському цвинтарі у Варшаві, пізніше був перенесений у крипту заслужених на Скалці у Кракові.

Ушанування пам'яті Генріха Іполитовича Семирадського на Харківщині

До 100-річчя від дня смерті художника в Печенігах Харківської області біля ліцею, що носить ім'я Семирадського, відкрито пам'ятник Генріху Семирадському (01.10.2002), (скульптор С. Гурбанов). Він складається з трикутного в основі постаменту (гранітна брущатка). Три сходинки постаменту переходять у пластично вивершену імітацію пагорба кубічної форми з пологими схилами, на поверхні якого встановлено гранітну брилу. У її верхній частині виконано скульптурний портрет художника.

РЕПІН ІЛЛЯ ЮХИМОВИЧ

(24.07 (05.08).1844, м. Чугуїв Харківської губернії (нині Харківська область) - 29.09.1930, с. Куоккала, Фінляндія (нині селище Репіно Ленінградської області РФ)

ХУДОЖНИК, ЖИВОПИСЕЦЬ

Ілля Юхимович Репін - художник, прославлений портретами, а також зображенням історичних і побутових сцен. Навчати живопису Ілля Репін почав уже в тринадцятирічному віці. Був учнем чугуївських іконописців, пізніше став самостійним майстром (1857-1863). Навчався у Санкт-Петербурзі в рисувальній школі Товариства сприяння художникам (1863-1864). Студент (1864-1871), пансіонер в Італії та Франції (1873-1876), академік (1876), дійсний член (1893), викладач (1894-1907), ректор (1898-1899) Санкт-Петербурзької академії мистецтв. Член Товариства пересувних художніх виставок (з 1878). Почесний член Українського художньо-архітектурного відділу при Харківському літературно-художньому гуртку. Автор соціальних («Бурлаки на Волге (1870-1873), «Крестный ход в Курской губернии» (1880-1883), «Не ждали» (1884-1888); історичних («Царевна Софья» (1879), «Иван Грозный и сын его Иван» (1885); релігійних «Воскресенье дочери Иаира» (1871), «Иди за Мною, сатано!» (1901-1903)) полотен. Визначний мастер портрета («Портрет композитора М. Мусоргского» (1881), «Портрет писателя Л. Толстого» (1887). Автор численних картин української тематики («Запорожцы пишут письмо турецкому султану» (1880-1891), «Черноморская вольница» (1908-1909), «Гопак» (1927)) та ін. Репін намагався підтримувати Україну не лише творчо. У 1915 він відвідав Чугуїв, маючи намір створити в рідному місті «Діловий двір» – вільні художні майстерні. Ілля Репін був почесним членом Київської літературно-артистичної спілки, Київської спілки старовини й мистецтва. Подорожі Репіна по Європі вплинули на стиль художника.

Селище, в якому жив Репін, після Жовтневої революції (1917) опинилося у складі Фінляндії. Там же 1930 Ілля Репін помер.

Ушанування пам'яті Іллі Юхимовича Рєпіна на Харківщині

У Чугуєві на честь художника встановлено 2 пам'ятники. Перший відкрито у сквері по вул. Гоголя (скульптор М. Манізер). Другий розташовано на території внутрішнього двору Чугуївського художньо-меморіального музею І.Ю. Рєпіна.

У Харківському художньому музеї зберігається найбільше в Україні зібрання полотен Рєпіна. У Харкові в саду Шевченка біля фонтана «Каскад» встановили «Скульптуру художнику» (2019), (скульптори Олександр Рідний, Анна Іванова). Вона присвячена Іллі Рєпіну. Поруч зі скульптурним портретом Іллі Рєпіна розміщено мольберт з підрамником, ставши біля якого, кожен може відчутти себе персонажем картини видатного художника.

МАРТИНОВИЧ ПОРФИРІЙ ДЕНИСОВИЧ

(24.02(07.03).1856, с. Костянтинівка Полтавської губернії (нині м.Красноград Харківської області - 15.12.1933, м. Красноград)

**УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК, ЖИВОПИСЕЦЬ, ГРАФІК, ФОЛЬКЛОРИСТ,
ЕТНОГРАФ**

Порфирій Денисович Мартинович навчався у Костянтиноградському пансіонаті на Красноградщині (1866-1867), 1-й харківській гімназії (1867-1869), харківській прогімназії (3-й харківській гімназії; 1869-1872), Костянтиноградському повітовому училищі (1872-1873). Брав уроки малювання у харківських художників Д.Ланевського, Д.Безперчого, М. Плотнікова. Навчався у Санкт-Петербурзькій академії мистецтв (1873-1880) разом із художниками С.Васильківським, М.Самокишем, О. Сластьоном. Автор творів «Казенка» (1879), «У волосного пристава» (1879), «Баби печуть хліб» (1877-1880), ілюстрацій до народних пісень та дум, творів І. Котляревського та ін. Паралельно з мистецькою діяльністю збирав етнографічний та фольклорний матеріал на Лівобережній Україні, зокрема на Харківщині та Полтавщині. Записував думи й пісні від кобзарів (О. Вересая, Т.Магадина та ін.). Став ініціатором та одним із організаторів Красноградського краєзнавчого музею (1922), для якого передав свою народознавчу колекцію та частину художніх робіт. 1930 після виставки своїх художніх робіт у Харківському державному музеї українського мистецтва (нині Харківський художній музей) більшість із них передав до фондів музею. Порфирій Мартинович увійшов до історії української культури як збирач матеріалів про сліпих кобзарів. Маючи феноменальну пам'ять, він записав сотні пісень і балад із репертуару кобзарів і пропагував їхню творчість як надбання народного мистецтва. Порфирій Мартинович

також відомий своїми живописними роботами, велику частину яких становлять портрети кобзарів.

Збирач фольклору помер у голодному 33-му році на Красноградщині.

Ушанування пам'яті Порфирія Денисовича Мартиновича на Харківщині

За ініціативи Фонду національно-культурних ініціатив імені Гната Хоткевича та підтримки української громадськості на фасаді будівлі Харківського інженерно-педагогічного технікуму, що на пр. Героїв Харкова, 24 (колишня 1-ша харківська гімназія, де навчався Порфирій Мартинович), відкрито мармурову меморіальну дошку на честь Порфирія Денисовича Мартиновича (15.04.2011).

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ

**(07(19).10.1864, м. Ізюм Харківської губернії (нині Харківська область) –
07(20).10.1917, м. Харків)**

ЖИВОПИСЕЦЬ

Український живописець, пейзажист, баталіст Сергій Іванович Васильківський народився в сім'ї писаря. Природа Слобожанщини, середовище і оточення, в якому зростав майбутній художник, були особливо благодатними для формування його творчої особистості. Батьки Сергія переїхали до Харкова – головного культурного центру Слобожанщини (1861). Майбутній художник навчався у Петербурзькій академії мистецтв (1876-1885). Удосконалював свою майстерність у Франції, Італії, Великобританії. Жив у Харкові (з 1888). Один із організаторів Харківського художнього училища, Сергій Іванович залишив по собі близько трьох з половиною тисяч творів – головним чином пейзажів, а також кілька історико-побутових композицій і портретів, зокрема Богдана Хмельницького (1900), колег-художників Петра Левченка та Микола Самокиша (1900), Тараса Шевченка (1910-1911). На жаль, багато творів загинуло під час Другої світової війни. Упродовж понад ста років твори Васильківського є самобутнім яскравим взірцем глибокого самовираження і високого професіоналізму видатного живописця. Головним у пейзажній творчості Васильківського завжди був образ України. Природу батьківщини Сергій Іванович найкраще знав, розумів і зворушливо любив. Серед робіт Сергія Івановича найбільш відомими є: «Весна в Україні» (1883), «Ранок» (1884), «По Дінцю» (1885), «Бій запорожців із татарами» (1892), «Козача левада» (1893), «Козак і дівчина» (1894), «Ярмарок у Полтаві» (1902), «Похід козаків» (1917).

С.І. Васильківський передав Харківському міському музею 1348 своїх творів і велику суму грошей для обладнання художнього відділу. Більшість із цих картин утрачено в роки Другої світової війни. У під'їзді будинку по вул. Мироносицькій, 44 у Харкові збереглися розписи, створені Васильківським спільно з Миколою Самокишем (1911-1912).

Ушанування пам'яті Сергія Івановича Васильківського на Харківщині

На честь Сергія Івановича Васильківського названо вулицю та провулок у Київському районі Харкова.

На будівлі Харківського художнього музею на честь митця встановлено меморіальну дошку.

КАРАЗІН ВАСИЛЬ НАЗАРОВИЧ

(30.01 (10.02).1773, с. Кручик Слобідсько-Української губернії (нині Харківська область) – 04 (16).11.1842, м. Миколаїв)

ПРОСВІТИТЕЛЬ, ВЧЕНИЙ, ІНІЦІАТОР ЗАСНУВАННЯ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Василь Каразін дитячі роки провів у родинному маєтку. Освіту отримав у приватних пансіонах Кременчука та Харкова, згодом відвідував лекції в Гірському корпусі (Санкт-Петербург). Там він отримав можливість освоїти багато природничих наук – хімію, фізику, а також поглибив свої знання з математики та іноземних мов. Проходив дійсну військову службу в Семенівському полку (1791-1795). Пішов у відставку з військової служби, оселившись у своєму маєтку в Кручику Богодухівського району (1795). Одружився. Кілька років жив замкнуто, багато читає. Зробив спробу незаконно виїхати за кордон і був затриманий в м.Ковно (1798). Однак імператор Павло I простив його і навіть дав посаду служителя державного казначейства. У службових справах, часто працюючи в архівах Москви і Санкт-Петербурга, Каразін став збирати матеріали з історії Росії. Після сходження на престол нового государя (1801) Каразін подає йому свій проєкт політичного і економічного перетворення імперії. Новий російський імператор Олександр I, який мав славу ліберала, робить Каразіна своїм радником. Також харківський дворянин створює і очолює Міністерство освіти, на той момент перше в Європі. Каразін починає діяльність з підготовки відкриття в Харкові університету (1802). Перед Каразіним стояло непросте завдання – переконати Санкт-Петербург в тому, що Харків підходить для відкриття університету найкраще, а місцеве дворянство і купецтво в тому, що для них це буде дуже вигідно. На роль університетського міста претендували, крім Києва, ще Катеринослав, Полтава, Чернігів, Суми, Переяслав. Харків також був у списку, але без великих шансів на успіх. Нинішній центр Слобідської України на початку XIX ст. за кількістю населення був менше Охтирки і насилу наздоганяв Валки. Василь Каразін прекрасно розумів, що Харків не кращий претендент на право відкриття в ньому університету. Він сам зазначав, що Харків – місце "малолюдне, з числа найнезначніших губернських міст". Однак наполегливий дворянин прекрасно знав, що слід зробити акцент на перевагах, а вони у Харкова, безумовно, були. Наприклад, в губернському місті вже давно діяв колегіум, працювало народне училище. Але найбільше Василь Назарович розраховував на свої особисті зв'язки, і був у нього дар переконання. І тому 1803 прийнятий законодавчий акт про нову систему освіти в Російській імперії, в якому йдеться про намір відкрити в Харкові університет, а 1804 виходить імператорський указ про відкриття університету в Харкові. У цьому ж році Каразіна по наклепам численних недоброзичливців (серед яких був і могутній граф Аракчеєв) відправляють у відставку. Але 1805 відкриття університету урочисто відбулося. Будучи

у відставці, Каразін піклується народними школами, жіночою освітою, архівами, продовжує наукові дослідження (1804-1820). Засновує і очолює Філотехнічне товариство, відкрите для розвитку науки, техніки і промисловості в Україні (1811-1818). Василь Каразін був заарештований і рік провів у Шліссельбурзькій фортеці. Після звільнення жив у своєму маєтку під постійним наглядом поліції (1820-1821). Поїхавши провідати сина, який служив на Чорноморському флоті в Криму, 69-річний В. Н. Каразін тяжко захворів і змушений був повернутися до Миколаєва, де помер і похований на міському кладовищі в каплиці.

Ушанування пам'яті Каразіна Василя Назаровича на Харківщині

На честь Каразіна В.Н. названо вулицю у Київському районі Харкова, вулицю та площу в Богодухові.

Ім'я Каразіна В.Н. присвоєне Харківському університету (1999). В університеті проводяться щорічні Каразінські читання. З 2010 – вручається медаль імені Каразіна – головна нагорода університету.

Пам'ятник Каразіну В.Н. у Харкові розташований біля центрального входу до головного корпусу Харківського національного університету, який зараз носить його ім'я (площа Свободи, 4; автори – скульптор І.Андреолетті, архітектор О.Бекетов). Питання про його створення було вперше ініційовано письменником Г.П. Данилевським в 1873 у зв'язку зі століттям від дня народження просвітителя. Пам'ятник було споруджено на кошти громадськості та урочисто відкрито у червні 1907 з нагоди століття університету. Спершу знаходився в центрі Університетського саду. 1934 перенесений на вулицю Університетську та встановлений безпосередньо перед фасадом університетського корпусу. 1958 переміщений у міський сад імені Т.Г.Шевченка, до нової будівлі університету, а 2004 перенесений на нинішнє місце.

До 2000-річчя заснування університету на батьківщині В.Н.Каразіна у с.Кручик Богодухівського району також було відкрито пам'ятник (скульптор Г.Іванова, архітектори О. Гур'єв, В.Тищенко), котрий являє собою кам'яний бюст просвітителя, встановлений на гранітному постаменті.

На його честь названо астероїд 6547 Василькаразін.

ГІРШМАН ЛЕОНАРД ЛЕОПОЛЬДОВИЧ

(13(25).03.1839, м. Тукум Курляндської губернії Російської імперії (нині Латвія – 03.01.1921, м. Харків)

ВЧЕНИЙ-ОФТАЛЬМОЛОГ, ДОКТОР МЕДИЦИНИ (1868), ПРОФЕСОР ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1875), ПЕДАГОГ, ПОЧЕСНИЙ ЧЛЕН ХАРКІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ТОВАРИСТВА (1886), ПОЧЕСНИЙ ЧЛЕН ХАРКІВСЬКОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ТОВАРИСТВА, ДІЙСНИЙ СТАТСЬКИЙ РАДНИК (1890), ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРОФЕСОР ІМПЕРАТОРСЬКОГО ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1893), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН МІСТА ХАРКОВА (1914)

Гіршман Леонард Леопольдович народився в Латвії, але в цьому ж році (1839) його сім'я переїхала до Харкова. Леонард закінчив із золотою медаллю першу Харківську гімназію (1855), з відзнакою Харківського медичний університет (1860). Усе свідоме життя легендарного офтальмолога пов'язане з Харковом. Стажувався в клініках

Німеччини та Франції. У Харків Леонард Леопольдович повернувся (1866) і почав практикувати як офтальмолог. Захистив дисертаційну роботу (1868), отримав вчений ступінь доктора медицини і звання приват-доцента по офтальмології Харківського університету. Отримує дозвіл читати приватний курс офтальмології (1870). За даними його сучасників, курс очних хвороб викладався в квартирі, так як не було окремого приміщення. Професор Харківського університету (1875). Під час російсько-турецької війни (1877-1878) перебував на фронті. З 1885 - ординарний професор створеної ним кафедри офтальмології. Спеціально для Гіршмана була відкрита міська лікарня (1908), яка одразу ж офіційно отримала його ім'я. У ній Гіршман Л.Л. працював до кінця життя. Член Харківського медичного товариства. За ініціативою Гіршмана було засноване училище для сліпих дітей (1886). На початку Першої світової війни організував «Комитет пособия ослепшим воинам». Основні праці присвячено фізіології

кольоровідчуття, ембріології судин сітківки, лікуванню трахоми. Відзначився як лікар-гуманіст, вважається, що він особисто прийняв близько мільйона хворих.

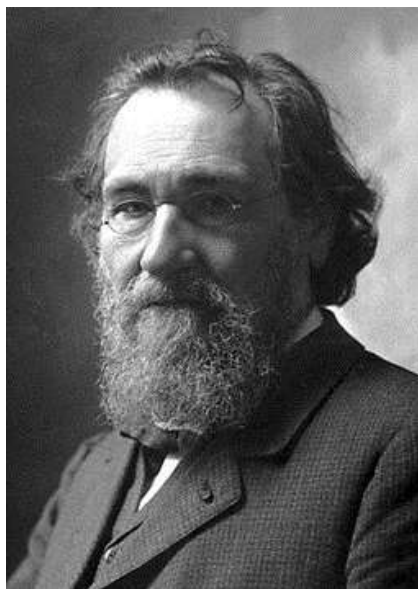
Ушанування пам'яті Гіршмана Леонарда Леопольдовича на Харківщині

Ім'ям Гіршмана Леонарда Леопольдовича названо вулицю, де він мешкав, та Харківську міську офтальмологічну клінічну лікарню. На фасаді клініки та будинку по вул. Гіршмана, 13, де мешкав лікар, встановлено меморіальні дошки. 15 жовтня 2010 відкрито пам'ятник Гіршману у Харкові, який розташований по вул. Олеса Гончара, 5, у дворі 14-ї міської офтальмологічної лікарні (скульптор А.Демченко, архітектор В.Лівшиц). На постаменті, викладеному з цільних гранітних блоків, встановлено бронзові фігури лікаря та його юної пацієнтки, виконані зі збільшенням у 1,5 разу відносно натуральних розмірів.

МЕЧНИКОВ ІЛЛЯ ІЛЛІЧ

**(03(15).05.1845, с. Іванівка Харківської губ. (нині Куп'янський район) –
02(15).07.1916, м. Париж)**

**ФІЗІОЛОГ, ІМУНОЛОГ, МІКРОБІОЛОГ, GERONТОЛОГ, МАГІСТР (1867), ДОКТОР
ЗООЛОГІЇ (1868), ПРОФЕСОР, ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ЗООЛОГІЇ ТА ПОРІВНЯЛЬНОЇ
АНАТОМІЇ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (ОДЕСА, 1870-1882), ЗАВІДУВАЧ ПЕРШОЇ
В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ОДЕСЬКОЇ БАКТЕРІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ (1886-1887), ЗАВІДУВАЧ
ЛАБОРАТОРІЇ (1888-1916), ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ПАСТЕРА У ПАРИЖІ (з
1905), ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ФІЗІОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ (1908)**

Ілля Мечников народився в сім'ї гвардійського офіцера-поміщика, виходця з молдавсько-боярського роду. Закінчив 2-гу харківську гімназію (1862). Харківський університет (1864), спеціалізувався у Німеччині, вивчав ембріологію безхребетних тварин в Італії. Виявив існування фагоцитозу (1882) та у подальшому сформулював фагоцитарну теорію імунітету («Невосприимчивость в инфекционных болезнях»), за що разом з П.Ерліхом отримав Нобелівську премію. Роботи Мечникова з проблем бактеріології присвячені питанням епідеміології холери, черевного тифу, туберкульозу та інших інфекційних захворювань. Разом з Е. Ру вперше зміг викликати експериментально сифіліс у мавп (1903). Вивчав старіння, вважав, що смерть настає внаслідок самоотруєння організму мікробними та іншими отрутами. На основі цих уявлень запропонував низку профілактичних заходів (стерилізація їжі, обмеження вживання м'яса та ін.). Заснував першу російську школу мікробіологів, імунологів та патологів, брав активну участь у створенні НДІ, що розробляли методи боротьби з інфекційними захворюваннями.

Разом з О.Ковалевським заснував напрям порівняльної та еволюційної ембріології. Запропонував оригінальну теорію виникнення багатоклітинних тварин.

Ушанування пам'яті Мечнікова Іллі Ілліча на Харківщині

У Харкові на розі Мечниківського провулку та вулиці Пушкінської, навпроти Інституту мікробіології та імунології, якому присвоєне ім'я вченого, йому встановлено пам'ятник (28.11.2005), (автори – скульптор С.Гурбанов, архітектор Ю.Шкодовський).

У травні 2005 року до 160-річниці з дня народження Іллі Ілліча Мечнікова в смт.Дворічна був відкритий пам'ятник знаменитому вченому-мікробіологу. 18 травня 2018 року на базі Дворічанського Центру дитячої та юнацької творчості відбулося офіційне відкриття музею "Наш великий земляк І.І. Мечников - Громадянин світу". У 2016 встановлений бюст нобелівському лауреату Іллі Мечникову перед головним корпусом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

СУМЦОВ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ

(06(18). 05.1854, м. Петербург - 12.09.1922, м. Харків)

**ВЧЕНИЙ-ЕТНОГРАФ, ФОЛЬКЛОРИСТ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ
ПЕТЕРБУРЗЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (1905),
АКАДЕМІК ВУАН (1919)**

Народився у дворянській сім'ї. Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету (1875) і був залишений у вузі для підготовки до професорського звання як стипендіат. У 1876 слухав лекції в Гейдельберзькому університеті (Німеччина). Приват-доцент (1878), доцент по кафедрі історії російської літератури Харківського університету. Захистив докторську дисертацію (1885). Екстраординарний (1888), ординарний (1890) професор. Секретар (1880), голова педагогічного відділу (1892), голова Харківського історико-філологічного товариства (1897-1919). Завідував музеєм витончених мистецтв та старожитностей при Харківському університеті (1885-1886), етнографічним музеєм при

Харківському університеті (з 1905). Один із засновників Громадської бібліотеки в Харкові (нині ХДНБ імені В.Г.Короленка). Дійсний член наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка у Львові (з 1908). Для видання «Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона» написав багато статей про українських культурних діячів (зокрема про Т. Шевченка). Активний учасник українського національно-культурного руху початку ХХ ст. у Харкові. Уперше в Російській імперії прочитав університетську лекцію українською мовою (1907). Досліджував українські народні обряди та звичаї, популяризатор історії

української культури. Опублікував монографії з історії давньої української літератури - про І.Гілятовського, І. Гізеля (1884), І.Вишенського, Л.Барановича (1885), досліджував творчість Г. Сковороди, І.Котляревського, Т. Шевченка та ін. Уклав хрестоматію з української літератури (1922). Автор близько 1500 наукових і науково-популярних праць, у т.ч. «Научное изучение колядок и щедривок» (1886); «Писанки» (1891); «Современная малорусская этнография» (1893-1897); «Деятели украинского фольклора» (1910).

Ушанування пам'яті Сумцова Миколи Федоровича на Харківщині

До 150-річчя від дня народження Сумцова на будинку по вул. Університетській, 13 було встановлено меморіальну дошку (2004). Ім'я Миколи Федоровича Сумцова було присвоєно Харківському історичному музею (зараз КЗ «Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова» Харківської обласної ради), одному з кращих музеїв України (2015).

БАРАБАШОВ МИКОЛА ПАВЛОВИЧ

(18(30). 03.1894, м. Харків – 29.04.1971, м. Харків)

**АСТРОНОМ, АКАДЕМІК АН УРСР (1948), ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1969),
ЗАСЛУЖЕНИЙ ДІЯЧ НАУК УРСР (1941)**

Микола Павлович народився в сім'ї професора медицини Харківського університету. Закінчив 1-шу харківську гімназію (1912), навчався на фізико-математичному факультеті Юр'ївського (нині Тартуського, Естонія) університету (1912), закінчив з відзнакою фізико-математичний факультет Харківського державного університету. Після університету був залишений при кафедрі астрономії для підготовки до професорського звання. Астроном-спостерігач, завгосп (1922), завідувач астрономічного відділу при Всеукраїнському музеї імені Артема (1925-1926) та фотометричного відділу Харківської палати мір і вимірних приладів (1929-1933); директор обсерваторії (1930), завідувач кафедри астрономії (1933), професор (1934), доктор фізико-математичних наук (1936, без захисту дисертації, за сукупністю праць), ректор (1943-1946) Харківського державного університету. Вивчав фотометричні властивості поверхонь Місяця, Марса, атмосфер Венери та Юпітера. Працював у галузі астрофізики (дослідження фізичних умов на Місяці та інших планетах). Свою першу астрономічну статтю написав у 15-річному віці. Довів, що поверхня Місяця складається з вулканічних порід базальтового типу з великою пористістю (1918). 1920-1926 на 270-міліметровому рефлекторі з використанням світлофільтрів провів візуальні спостереження Марса, на підставі яких була складена карта поверхні планети. З 1930-х став застосовувати методи фотографічної фотометрії при вивченні планет. Виконав велику фотографічну фотометрію поверхні Марса в різних променях, що дозволило йому визначити її оптичні характеристики (1933, 1939). Виявив «квездзеркальний» характер віддзеркалення світла від видимої поверхні Венери(1932). Сконструював (спільно з М.Г.Пономарьовим) перший у країні спектроселіоскоп. Співавтор і редактор першого Атласу зворотної сторони Місяця (1960). Автор близько 600 праць. Один із засновників товариства «Знання» у Харкові. Брав участь в організації Харківського планетарію (1957). Понад 15 років очолював комісію з

фізики планет Астрономічної ради АН СРСР; член міжнародної Астрологічної спілки, голова Астрономічної ради АН УРСР, депутат Верховної Ради СРСР (1954-1962). Барабашов Микола Павлович брав участь у підготовці праць «О происхождении Земли и других небесных тел» (1955), «Результаты фотометрических исследований Луны и планет на астрономической обсерватории ХГУ» (1957), «Атлас обратной стороны Луны» (1960). Праці Барабашова М.П. перекладені англійською, китайською, польською, німецькою, французькою мовами. АН УРСР заснувала премію імені М.Барабашова за видатні досягнення в галузі астрономії та експериментальної фізики (1987).

Ушанування пам'яті Барабашова Миколи Павловича на Харківщині

Ім'ям вченого названо малу планету 2883 (1978) та кратер на Марсі, вулицю у Київському районі Харкова та станцію метро. НАН України запроваджено премію імені М.П. Барабашова (1992).

У музеї історії ХНУ імені В.Н. Каразіна зберігається багато речей знаменитого професора (безліч фотографій вченого, фотокопії його статей, диплома про отримання вищої освіти, книги науковця, зошити, щоденники, мандати, особисті документи (пропуски, посвідчення, трудова книжка), привітальні листівки і багато іншого). Також Музей історії має «Атлас зворотного боку Місяця», створений Барабашовим, глобус Місяця, подарований Миколі Павловичу на 70-річчя, ручки і олівці з прилаштованими ліхтарями для роботи вночі та електромюзичний інструмент, який академік називав «Голос Космосу».

У парку університету, біля НДІ астрономії, розміщений бюст Миколі Павловичу Барабашову.

Відкрита меморіальна дошка, присвячена пам'яті М.П. Барабашова по вул.Пушкінській № 67/69 (07.06.1994)

КОШКІН МИХАЙЛО ІЛЛІЧ

**(21.11.(03.12).1898, с. Брингачи Ярославської губернії –
26.09.1940, с. Дачне Чугуївського району Харківської області)**

КОНСТРУКТОР БРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ, ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ (СТАЛІНСЬКОЇ) ПРЕМІЇ (1942, ПОСМЕРТНО), ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1990, ПОСМЕРТНО)

Кошкін Михайло Ілліч народився в селянській родині, рано втратив батька. Закінчив місцеву церковнопарафіяльну школу. Працював на Московській кондитерській фабриці (1909-1917). Учасник Першої світової та громадянської війн. Навчався в університеті ім. Я.М.Свердлова (Москва), після закінчення якого призначений директором кондитерської фабрики у В'ятці. Навчався в Ленінградському політехнічному інституті. Ще студентом розпочав роботу в танковому конструкторському бюро заводу імені С.М. Кірова: спочатку рядовим конструктором, згодом - заступником начальника, брав участь у створенні танка Т-111. У січні 1939 став головним конструктором об'єднаного танкового конструкторського заводу №183 (нині - ДП «Завод ім. В.О. Малишева»). Під його керівництвом створений середній гусеничний танк Т-34, який мав високі технічні і бойові характеристики (1937-1939). 10.02.1940 були виготовлені два перші дослідні зразки Т-34. Особисто очолив випробувальний танковий пробіг за маршрутом Харків-Москва-Харків. Після успішних випробувань нові танки були рекомендовані до серійного виробництва. Прямуючи з Москви до Харкова, в умовах весняного бездоріжжя поблизу від Орла один із танків упав у воду. Допмагаючи витягти його, Кошкін М.І. сильно застудився, захворів на пневмонію й після операції на легенях помер у санаторії «Занки» (с. Дачне Чугуївського (колишнього Зміївського району), (вересень 1940). Був похований на кладовищі №1

Харкова (нині цю територію займає Молодіжний парк; могила не збереглася). А. Гітлер проголосив конструктора Т-34 своїм особистим ворогом.

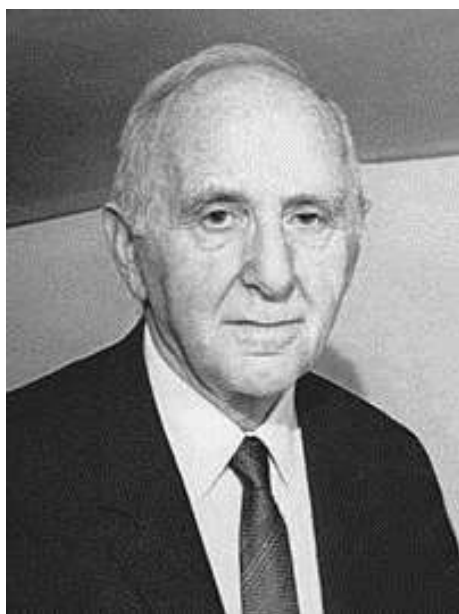
Ушанування пам'яті Кошкіна Михайла Ілліча на Харківщині

Ім'ям Кошкіна М.І. названо вулицю у Слобідському районі Харкова. Пам'ятник Кошкіну М.І. у Харкові встановлено у сквері на розі вул. Плеханівської та Кошкіна неподалік від центральної прохідної ДП «Завод імені В.О.Малишева». Погруддя було відкрите 1985. Металевий постамент висотою 2,5 м являє собою скручений лист прокатної сталі, що нагадує снарядну частину башні Т-34. Важливу організуючу роль відіграє форма майданчика, з котрої «виростає» монумент. Майданчик вищий за тротуар. Його основою служать базальтові бруси, пересічені металевими лініями, які символізують слід гусеничного траку. На адміністративному корпусі ДП «Завод імені В.О.Малишева» та на будинку, де він мешкав, відкриті меморіальні дошки.

КУЗНЕЦЬ САЙМОН СМІТ (КУЗНЕЦЬ СЕМЕН АБРАМОВИЧ)

**(30.04.1901, м.Пінськ Мінської губернії (нині Брестська область, Білорусь) –
08.07.1985, м. Кембридж, штат Массачусетс, США)**

ЕКОНОМІСТ, ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЕКОНОМІКИ (1971)

З травня 1915 сім'я Кузнеця С. проживала у Харкові. 1917 закінчив реальне училища (за іншими даними гімназію). У 1918-1921 навчався у Харківському комерційному інституті. 1922 емігрував до США, закінчив економічний факультет Колумбійського університету (бакалавр, 1923; магістр, 1924; доктор, 1926). Науковий співробітник Ради досліджень у галузі соціальних наук (1926-1927), Національного бюро економічних досліджень (1927-1931); професор Пенсільванського університету (1931-1944), голова Комітету з економічного зростання

Ради досліджень у галузі соціальних наук (1949-1954), професор університету Джона Гонкінса (1954-1960), професор Гарвардського університету (1960-1985). Основні дослідження стосуються економічної циклічності виробництва і національного доходу,

відкриття других середніх циклів, названих пізніше циклами Кузнеця (закон Кузнеця) про особливості розвитку економіки країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, розробки досконалих методів підрахунку національного доходу і продукту. Нобелівську премію отримав «за емпіричне ґрунтовне тлумачення економічного зростання, яке привело до нового, більш глибокого розуміння економічної і соціальної структури та процесу розвитку в цілому».

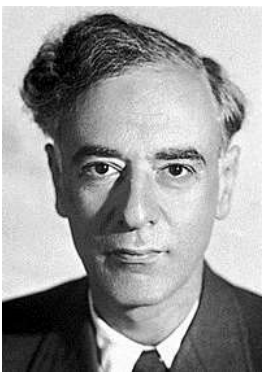
Ушанування пам'яті Кузнеця Семена Абрамовича на Харківщині

Ім'я Семена Кузнеця присвоєно Харківському національному економічному університету (2013). Меморіальна дошка Семену Кузнецю встановлена на будівлі колишнього Харківського комерційного інституту (зараз Державний біотехнологічний університет), (вул. Алчевських, 44). Установлений бюст нобелівському лауреату Кузнецю С.С. перед головним корпусом Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (2016).

ЛАНДАУ ЛЕВ ДАВИДОВИЧ

(09(22).01.1908, м. Баку (Азербайджан) – 01.04.1968, м. Москва)

ФІЗИК-ТЕОРЕТИК, ДОКТОР ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ НАУК (1934), ПРОФЕСОР (1935), АКАДЕМІК АН СРСР (1946), ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ФІЗИКИ (1962), ТРИЧІ ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ (СТАЛІНСЬКОЇ) ПРЕМІЇ (1946, 1949, 1953), ЛЕНІНСЬКОЇ ПРЕМІЇ (1962)

Ландау Лев Давидович народився в сім'ї інженера-нафтовика. Закінчив гімназію (м. Баку, 1920), Бакинський економічний технікум (1920-1922), Бакинський університет (1922-1924), Ленінградський університет (1924-1927). Був аспірантом (1927), співробітником Ленінградського фізико-технічного інституту. Був у наукових відрядженнях у Данії, Німеччині, Великій Британії та Швейцарії (1927-1931]. Наукова спадщина Ландау така велика і різноманітна, що навіть важко уявити, як могла встигнути це зробити одна людина. Він є автором понад 150 наукових публікацій. Наукові інтереси: квантова механіка, фізика твердого тіла, магнетизм, фізика низьких температур, фізика космічних променів, гідродинаміка, квантова теорія поля, фізика атомного ядра та фізика елементарних частинок, фізика плазми та ін. Розробив теорію діамagnetизму вільних електронів; теорію доменної структури феромагнетиків, отримав рівняння руху магнітного моменту (рівняння Ландау-Ліфшица, 1935); ввів поняття антиферомагнетизму як особливої фази магнетика (1936); вивів кінетичне рівняння для плазми у випадку кулонівської взаємодії і встановив вигляд інтеграла зіткнень для заряджених частинок (1936); створив теорію фазових переходів другого роду (1935-1937); уперше отримав співвідношення між густиною ривнів у ядрі та енергією збудження (статистична теорія ядра, 1937); створив теорію надплинності гелію II, заклавши основи фізики квантових рідин (1940-1941); побудував феноменологічну

теорію надпровідності (1950), розвинув теорію Фермі-рідини (з В.Л. Гінзбургом, 1956), запропонував закон збереження комбінованої парності і висунув теорію двокомпонентного нейтрино (1957). Нобелівська премія з фізики була присуджена за дослідження в галузі теорії конденсованих середовищ, зокрема теорії рідкого гелію (1962). 7 січня 1962 Ландау потрапив в автокатастрофу і знаходився протягом 59 діб в комі. Його врятували, але після аварії Ландау практично перестав займатися науковою діяльністю. Ландау помер через кілька днів після операції по усуненню непрохідності кишечника.

Ушанування пам'яті Ландау Лева Давидовича на Харківщині

На корпусі У2 Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», де працював Ландау Л.Д. у 1933-1937, встановлено вченому меморіальну дошку. На честь Ландау названо астероїд 2142 (1972) та мінерал ландауїт (1966). Відділенням ядерної фізики РАН засновано іменну золоту медаль (1998). Нацбанк України випустив в обіг пам'ятні монети, присвячені 100-річчю з дня народження вченого (2008). У 2016 встановлений бюст нобелівському лауреату Ландау Л.Д. перед головним корпусом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Один із проспектів у Харків носить ім'я нобелівського лауреата.

ГРИЗОДУБОВА ВАЛЕНТИНА СТЕПАНІВНА

(27.04(10.05).1910, м. Харків - 28.04.1993, м. Москва)

**ЛЬОТЧИЦЯ, ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ (1938),
ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1986)**

Гризодубова Валентина Степанівна народилася у сім'ї відомого конструктора і винахідника Степана Васильовича Гризодубова, який прищепив їй захоплення авіацією ще в дитинстві. Уперше разом із батьком піднялась у небо, коли їй було 2,5 роки. Закінчила Пензенський аероклуб (1929). Займалася планерним спортом, працювала льотчиком-інструктором в Тульській авіаційній школі, льотчик агітаційної ескадрильї імені М. Горького на Центральному аеродромі (1934-1935). У 1937 Гризодубова В.С. на літаках УТ-1, УТ-2 і АИР-12 встановила п'ять світових авіаційних рекордів висоти, швидкості та дальності польоту. Як командир екіпажу на літаку АНТ-37 «Родина» разом з військовим льотчиком П.Д. Осипенко і штурманом М.М.

Расковою здійснила 24-25 вересня 1938 безпосадковий переліт Москва-Далекий Схід (за 26 годин 29 хвилин подолана відстань у 6450 кілометрів). Це був міжнародний рекорд дальності польоту по прямій і ламаній лініях для жінок. За цей переліт Гризодубовій В.С. першій серед харків'ян було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. З 1938 очолювала Управління міжнародних авіаліній Цивільного повітряного флоту. З перших днів Другої Світової війни перебувала на фронті. Була призначена командиром 101-го авіаполку авіації далекої дії (1942). Льотчики полку виконували бойові завдання зі

знищення об'єктів у ворожому тилу, доставки партизанам боєприпасів, продовольства, медикаментів, вивезення дітей та поранених партизанів у тил, брали участь у боях за Орел, Курськ. Особисто здійснила майже 200 бойових вильотів. Член комісії з розслідування злочинів фашистських загарбників (1942). Після війни вийшла у запас, очолювала НДІ у Москві.

Похована на Новодівочому кладовищі у Москві.

Ушанування пам'яті Гризодубової Валентини Степанівни на Харківщині

Ім'я Гризодубової Валентини Степанівни носить Харківський аероклуб ТСОУ (вул.Плеханівська, 16а) та аеродром у Коротичі Харківського району.

У Харкові в квартирі Гризодубових був відкритий музей історії авіації (1972). Меморіальний музей-квартира сім'ї Гризодубових у Харкові розміщується у трикімнатній квартирі житлового будинку У музеї зберігаються понад 2 тис. експонатів основного фонду. Серед них є пам'ятні речі родини Гризодубових, особисті речі інших видатних представників авіаційної та космічної галузей.

МАЛА ЛЮБОВ ТРОХИМІВНА

(13.01.1919, с. Копані (нині Оріхівський район Запорізької області) –
14.04.2003, м. Харків)

ЛІКАР-ТЕРАПЕВТ, ДИРЕКТОР ІНСТИТУТУ ТЕРАПІЇ АМНУ(1986-2003), ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1979), ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ СРСР (1980), АКАДЕМІК НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ (1992), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (1999), ГЕРОЙ УКРАЇНИ (1999), ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ НАУКИ І ТЕХНІКИ (2003, ПОСМЕРТНО), ЗАВІДУВАЧКА КАФЕДРИ ШПИТАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ І КЛІНІЧНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1961-2003), КАНДИДАТ МЕДИЧНИХ НАУК (1950), ДОКТОР МЕДИЧНИХ НАУК (1954), ПРОФЕСОР (1955), ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ (1967), АКАДЕМІК (1974) АКАДЕМІЇ МЕДИЧНИХ НАУК СРСР ТА АКАДЕМІЇ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ (1993)

Мала Любов Трохимівна народилася у селянській родині. Закінчила лікарський факультет Харківського медичного інституту (1938). Працювала лікарем амбулаторії та лікарні с.Петровеньки Іванківського району Ворошиловградської області (1938-1941). Лікарка фронтових шпиталів, Південний, Закавказький, Північнокавказький фронти (1941-1946). Працювала у Харківському медичному інституті (1946): клінічний ординатор (1946-1949), асистент (1949-1952], докторант (1952-1954), доцент кафедри внутрішніх хвороб (1954-1955), завідувач цієї кафедри (1955-1961), декан лікарського факультету (1956-1958), завідувач кафедри

госпітальної терапії (1961-2003), очолювала створений нею науково-дослідний інститут терапії (1986-2003). Кандидат (1950), доктор медичних наук (1954), професор (1955). Створила одну з найавторитетніших кардіологічних шкіл, відому своїм внеском у науку в галузі інтегральної профілактики, розробки патогенетично обумовлених механізмів розвитку ранніх стадій передатеросклеротичних уражень кровоносних судин, формування ішемічної хвороби серця, інфаркту міокарда, кардіоміопатій, резистентних артеріальних гіпертоній, недостатності кровообігу та ін. Автор понад 500 наукових праць, зокрема 24 монографій. Під її керівництвом захищено 31 докторську і 181 кандидатську дисертації. Голова Харківського обласного товариства терапевтів, головний редактор «Українського терапевтичного журналу».

Померла Мала Л.Т. після важкої нетривалої хвороби на 85-му році життя. Похована на алеї Героїв на 2-му кладовищі в м. Харкові, де в 2004 році був встановлений її бронзовий бюст.

Ушанування пам'яті Малої Любов Трохимівни на Харківщині

Ім'я Малої Любов Трохимівни носить Інститут терапії Національної академії медичних наук України. На будівлі Харківського національного медичного університету, де працювала Мала Л.Т., встановлено меморіальну дошку (2004).

БІБЛИК ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ

(22.06.1926, м. Єнакієве (Донецька область)-06.06.2009, м. Харків)

ДИРЕКТОР ХАРКІВСЬКОГО ТРАКТОРНОГО ЗАВОДУ ІМЕНІ СЕРГО ОРДЖОНІКІДЗЕ (1969-1996), ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ (1981), ЛАУРЕАТ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ СРСР, ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (1999), АКАДЕМІК АКАДЕМІЇ ІНЖЕНЕРНИХ НАУК УКРАЇНИ, ЗАСЛУЖЕНИЙ МАШИНОБУДІВНИК УКРАЇНИ (1991), КАНДИДАТ ТЕХНІЧНИХ НАУК, НЕОДНОРАЗОВИЙ НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ МІСЦЕВИХ РАД І ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР X-XI СКЛИКАНЬ

Біблик Валентин Васильович народився в Донецькій області. До Харкова переїхав у 1932. Закінчив Всесоюзний заочний політехнічний інститут (1953). З Харківським тракторним заводом - флагманом вітчизняного тракторобудування - його доля нерозривно пов'язана з 1947. Неабиякі інженерні та організаторські здібності допомогли Біблику В.В. пройти нелегкий шлях до вершин виробничої кар'єри. Працюючи старшим інженером-технологом, заступником начальника цеху, начальником технологічного відділу, він безпосередньо брав участь у створенні й освоєнні виробництва дизельного двигуна і популярного трактора ДТ-

54. З 1957, перебуваючи вже на посаді головного технолога, і з 1969 - на посту головного інженера Харківського тракторного заводу, В. В. Біблик багато зробив для освоєння більш потужного трактора Т-74, створення спеціалізованого виробництва пускових двигунів, паливної апаратури і гідравлічних систем. Майже 27 років він очолював Харківський тракторний завод. За ці роки проведено повну реконструкцію та технічне переобладнання заводу, побудовано нові виробничі та побутові корпуси, введено нові автоматизовані лінії. Справді поворотним став запуск у серію тракторів Т-150, коли вперше у вітчизняному тракторобудуванні на одному заводі було організовано масове виробництво гусеничних і колісних тракторів високого ступеня уніфікації. З конвеєра ХТЗ першим серед підприємств галузі зійшов мільйонний трактор, а всього завод випустив понад 2,5 млн тракторів. Комплекс суміжних виробництв у Харківській області та інших регіонах теж створено за активної участі В. В. Біблика. Похований на центральній алеї четвертого міського кладовища.

Ушанування пам'яті Біблика Валентина Васильовича на Харківщині

Ім'ям Біблика Валентина Васильовича названо вулицю в Харкові.

На Харківському тракторному заводі (пр. Московський, 275) встановлена пам'ятна дошка колишньому директору Біблику В.В. (30.09.2011).

ПРОКОПЕНКО ІВАН ФЕДОРОВИЧ

(10.06.1936, с. Васильки Полтавської області - 29.06.2021, м. Харків)

РЕКТОР ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ (1980-2020), ПРОФЕСОР (1985), ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (1990), АКАДЕМІК НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ (1992-1995), ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК (1996), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (2009), польовий гетьман Українського козацтва в Харківській, Сумській та Полтавській областях, генерал-отаман Українського Козацтва, генерал-отаман Окремого науково-освітнього центру Українського козацтва імені Г. С. Сковороди

Прокопенко Іван Федорович закінчив Харківський юридичний інститут (1964), (нині Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»), і долучився до педагогічної роботи. Працював викладачем, доцентом, завідувачем кафедри політичної економії Харківського юридичного інституту (1965-1980), (нині Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»). Навчався в аспірантурі при кафедрі політичної економії Харківського державного університету імені О.М. Горького (1970-1973), (нині Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна). 1973 – кандидат економічних наук, 1980 – доктор педагогічних наук, 1985 – професор. З 1980 до 2020 - ректор

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Посаду ректора він обіймав 40 років. З 2020 - радник ректора. Під керівництвом І. Ф. Прокопенка захищено 12 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Завдяки наполегливості та невичерпній любові до своєї праці Іван Федорович за 85 років свого життя досяг значних успіхів у професії, здобув безліч професійних та державних нагород, які свідчать про визнання масштабу його особистості. Завершуючи свою діяльність на посаді ректора Іван Федорович своїм нащадкам присвятив чудовий вірш-послання «На згадку»:

Я, наче той собі Мойсей,
Водив вас рівно сорок літ.
Збирав до гурту мов гусей,
Аж виступав частенько піт...

Помер Іван Прокопенко у віці 85 років. Похований в Харкові на Алеї почесних харків'ян кладовища № 2.

Ушанування пам'яті Прокопенка Івана Федоровича на Харківщині

На честь вшанування пам'яті про видатну особистість сучасності й справжнього патріота України І.Ф. Прокопенка було вирішено започаткувати і провести І Всеукраїнські Прокопенківські читання «Освіта збереже Україну!», які тепер щорічно проводитимуться 10 червня в стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

АЛЧЕВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ КИРИЛОВИЧ

(1835, м. Суми Харківської губернії - 07(20).05.1901, м. Санкт-Петербург)

ПІДПРИЄМЕЦЬ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, БАНКІР, МЕЦЕНАТ

Фінансовий геній і перший український мільйонер Олексій Алчевський народився у родині купця, закінчив двокласну школу та Сумське повітове училище. 27-річний юнак перебрався у губернський Харків – без грошей і без економічної освіти, проте з планом побудувати те, чого він ще сам ніколи не бачив – першу бізнес-імперію, першу не лише в Україні, але й в усій тодішній державі. Бізнес-імперія Олексія Алчевського була побудована на трьох китах: кредитних позиках, перемозі над поміщиками у боротьбі за землю та промислового візіонерстві. Свій перший бізнес майбутній мільйонер створив, наслідуючи батька, який у Харкові почав торгівлю чаєм. Враховуючи, що довелося починати самотужки, для запуску справи він узяв позику. Так було зроблено перший крок на ниві, яка принесе Олексію успіх, мільйонні статки та блискучу репутацію. Він зробив великий внесок у розвиток економіки південного сходу України. Створив одну з перших у Російській імперії, за сучасною термінологією, промислово-фінансову групу. Вона об'єднувала банки, металургійні заводи, вугільні шахти, рудники, транспортні компанії. Олексій Алчевський брав участь у створенні Харківського земельного банку

(1871), був головою його правління. Один з організаторів Харківського товариства взаємного кредиту (1866), Харківського торгового банку (1868), ініціатор створення Харківського земельного банку (1871). Став співзасновником товариства Харківського цукрово-рафінадного заводу (1875). Вершиною підприємницької діяльності Алчевського стала організація Донецько-Юр'ївського металургійного товариства (1895). З 1868 - член оргкомітету Харківської біржі, голова біржового комітету (1871-1901), постійний учасник з'їздів гірничих промисловців. В умовах торгово-промислової кризи початку 1900-х намагався вирішити фінансові труднощі за рахунок позик і спекулятивних операцій. Після відмови Міністерства фінансів надати кредит наклав на себе руки, кинувшись під поїзд на Варшавському вокзалі у Санкт-Петербурзі. Після смерті був оголошений банкрутом.

АЛЧЕВСЬКА ХРИСТИНА ДАНИЛІВНА

(04(16).04.1841, с. Борзна Чернігівської губернії (нині – Чернігівська область - 15.08.1920, м. Харків)

**ДРУЖИНА ОЛЕКСІЯ КИРИЛОВИЧА АЛЧЕВСЬКОГО,
ПИСЬМЕННИЦЯ, ПЕДАГОГ, ОРГАНІЗАТОР ОСВІТИ ДЛЯ ЖІНОК**

Христини Данилівна Алчевська народилась на Чернігівщині. Освіту здобула самотужки. У часи революційної ситуації 60-х років XIX ст. під псевдонімом «Українка» листувалася з О. Герценом. Один із її листів до жінок Росії надруковано в часописі «Колокол». З юного віку відвідувала молодіжні гуртки, захоплювалася віршуванням. У 1862 переїхала до Харкова. Того ж року заснувала першу безкоштовну недільну жіночу школу, якої не було до цього часу в Російській імперії (керувала нею понад 50 років). У цьому закладі працювало понад 100 вчителів-ентузіастів, яким сподобалась ідея Христини надати освіту звичайним жінкам – кухаркам, прибиральницям... Усіх учениць поділили на три категорії: ті, хто зовсім не вмів писати, ті,

хто умів читати, але не вмів писати, та ті, кому потрібно було покращувати свої навички. Вони вивчали правознавство, фізику, хімію, географію, історію України, письмо,

математику, а також відвідували театри. Навчальний заклад був своєрідним методичним центром, акумулятором передових педагогічних ідей і прогресивного практичного досвіду. Христина Данилівна – справжня революціонерка свого часу, адже незважаючи на антиукраїнську політику в Російській імперії, вона навчала жінок східних регіонів письма, літератури та історії України. Вона усвідомлювала важливість української мови, популяризувала українську мову, народну пісню, творчість Т.Г. Шевченка. У саду маєтку родини Алчевських по вул. Садово-Куликівській (нині Жон-Мироносиць) було встановлено перший у Російській імперії пам'ятник Кобзареві (1899, скульптор В.О.Беклемішев). Трьохтомник «Що читати народу?» (1884-1906) Христини Данилівни Алчевської перевидавався 18 разів. Книга стала настільною для педагогів усієї Російської імперії. Х. Алчевська написала мемуари «Передуманное и пережитое» (1912), методичні статті з навчання дорослих, оповідання тощо. Брала участь у багатьох вітчизняних і педагогічних виставках, друкувалася в періодичних виданнях. Листувалася з І. Франком, Л. Толстим, Ф. Достоевським, І. Тургенєвим, А. Чеховим.

РОДИНА АЛЧЕВСЬКИХ

Подружжя Алчевських мали шестеро дітей. Усі вони стали відомими особистостями, хоча ніхто не пішов шляхом батька-фінансиста:

Дмитро (1862-1920) – людина багатогранно обдарована, з юних років прекрасно грав на гітарі та віолончелі, добре співав, захоплювався малюванням. Закінчивши гімназію, Дмитро вступив на природничий факультет Харківського університету, у якому пізніше захистив дисертацію та став кандидатом природничих наук, входив до ради директорів Олексіївського гірничо-промислового товариства, акціонер банку, розстріляний московськими енкаведистами (1920).

Григорій (1866, м.Харків – 1920, м. Москва) – композитор, піаніст. Маючи чудові музичні здібності, він ще в гімназії брав участь у концертах як співак і піаніст. Згодом, уже закінчивши фізико-математичний факультет Харківського університету, Григорій вступає до Московської консерваторії, де навчається по класу вокалу й композиції під керівництвом С.Танєєва. На його прохання консультантом молодого Алчевського деякий час був Петро Ілліч Чайковський. Разом із Рахманіновим, Гольденвейзером, Скрябіним Григорій відвідував гурток молодих музикантів. Григорій створив приватний оркестр. Є автором симфонічної картини «Альоша Попович» для симфонічного оркестру (1907), багатьох романсів, у т.ч. на твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка. Створив унікальні «Таблиці дихання для співаків та їх застосування для розвитку якостей голосу» (1907-1908), якими донині користуються музиканти усього світу.

Ганна (1868, м. Харків – 1931, м. Алушта) – художниця, дружина архітектора О.М. Бекетова. Викладала в жіночій недільній школі своєї матері. Разом з нею брала участь у роботі Харківського товариства розповсюдження грамотності в народі.

Микола (1872-1942) – театральний критик і педагог, автор першого Українського букваря для дорослих (1919). Після закінчення 1-ї гімназії вчився на юридичному факультеті Харківського університету, деякий час працював присяжним повіреним, викладав латинь, мав хист до літератури. Після трагічної смерті в 1881 році прекрасної актриси Є.Кадміної, яка часто була в домі Алчевських, Микола написав про неї чудові спогади. За переказами рідних, він створив цікавий роман, але рукопис книги, на жаль, втрачено. Микола Олексійович брав активну участь в музичному житті Харкова, допомагав молодшому брату Івану як імпресарію під час концертів у Росії і за кордоном.

У 1919 році він видав у Харкові один із перших радянських підручників для дорослих – “Рабоче-крестьянський букварь”. Микола брав активну участь у ліквідації неписьменності в нашій країні, а потім вчителював в різних школах Харкова, зокрема на Журавлівці, де викладав українську і російську мову. Він також був викладачем у вищих учбових закладах і мав звання професора. У травні 1942 року, під час німецької окупації, Микола Олексійович помер від виснаження в лікарні на вул. Пушкінській. Його поховали в братській могилі, місце знаходження якої невідоме.

Іван (15(27).12.1876, м. Харків - 27.04(10.05).1917, м. Баку) – співак, найкращий тенор кінця XIX – XX ст., соліст Маріїнського театру, мав у своєму репертуарі 55 оперних партій, у т.ч. Андрій («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Петро («Наталка-Полтавка» М. Лисенка) та ін. Пропагував українську народну пісню, твори на слова Т.Шевченка. Працював у Москві, брав участь у діяльності українського літературно-мистецького товариства «Кобзар», був його головою (1910-1912). Виступав на сценах таких міст, як Брюссель, Лондон, Нью-Йорк, Париж, Марсель. Гастролював по Україні (Київ, Одеса, Харків). Навесні 1917 Іван Алчевський востаннє співав у рідному Харкові. Згодом він поїхав на Кавказ, виступав у Тбілісі, Баку. Тут 11 квітня він раптово захворів. Ніхто і гадки не мав, що великому співакові залишилося жити лічені дні. 26 квітня (10 травня) Іван Алчевський помер. Його тіло перевезли до Харкова і поховали поруч із батьком у сімейному склепі на міському кладовищі.

Христя (04(16).03.1882, м. Харків – 27.10.1931, м. Харків) – поетеса, перекладач, педагог. Її перші літературні твори побачили світ у 1903 році. Була членом Українського товариства драматургів і композиторів. До 50-ї річниці з дня смерті Т.Шевченка Христя написала поезію “Співець великий, син народу” та інші твори, що увійшли до її збірки “Вишневий цвіт” (1912 р.). Авторка кількох поетичних збірок «Туга за сонцем (1907), «Сонце з-за хмар» (1910), «Сльози (1915), «Пробудження» (1917). Перекладала українською мовою твори О.Пушкіна, О. Толстого, Гюґо, Жюль Верна, П.Корнеля та ін. Христя Олексіївна була знайома і листувалася з Лесею Українкою, Ольгою Кобилянською, Михайлом Коцюбинським, Анрі Барбюсом. Христя Алчевська багато перекладала з французької, а в 1929 видала спогади про брата Івана “Співак з душею геттінгенською”. Остання її праця, драматична поема “Луїза Мішель”, вийшла окремою книжкою (1930).

Ушанування пам’яті сім’ї Алчевських на Харківщині

Одна із вулиць у Харкові отримала ім’я родини Алчевських (2015).

МАСЕЛЬСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ (07.12.1936, с. Хмільове Кіровоградської області -12.04.1996, м. Харків)

**ПОЛІТИЧНИЙ ТА ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ, КАНДИДАТ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК, ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ, ГЕРОЙ УКРАЇНИ (2007,
ПОСМЕРТНО), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2006,
ПОСМЕРТНО)**

Масельський Олександр Степанович народився у багатодітній селянській родині. Трудову діяльність розпочав колгоспником (1954), працював бригадиром. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1963). Був головним агрономом радгоспу у Донецькій області (1963-1966), директором радгоспу у Балаклійському районі Харківської області (з жовтня 1969 до березня 1973), головою виконкому Валківської районної ради (з 1974). Заступник голови Харківського виконкому (січень 1979 - липень 1982), перший заступник голови виконкому (липень 1982 - березень 1983), голова виконкому (березень 1983 - січень 1991), голова Харківської облради народних депутатів (січень 1991 - березень 1993; лютий 1994 - липень 1995). Представник Президента

України в Харківській області (березень 1992 - лютий 1995). Голова Харківської облдержадміністрації (липень 1995 - квітень 1996).

Помер у місті Харкові. Похований на алеї слави другого міського кладовища.

Ушанування пам'яті Масельського Олександра Степановича на Харківщині

У селищі Веселе Ізюмського району Масельському О.С. встановлено пам'ятник (2005, скульптор І. Ястребов).

У Харкові меморіальні дошки Масельському О.С. встановлено на будівлі Держпрому, по вул. Гіршмана, 17 та по Салтівському шосе, 264.

Його ім'ям названо одну зі станцій Харківського метрополітену (2004) та лицей у Валках (2005).

У м. Валки відкрито меморіальну дошку на будинку районної ради.

Кращі студенти харківських вузів за творчі досягнення одержують щорічні персональні стипендії його імені.

КУШНАРЬОВ ЄВГЕН ПЕТРОВИЧ

(29.01.1951, м. Харків - 17.01.2007, м. Харків)

**КАНДИДАТ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК, ГРОМАДСЬКИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ,
ПОЧЕСНИЙ ДОКТОР ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА, НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ (1990-1994, 2006-2007),
ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН М. ХАРКОВА (2006), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2007, ПОСМЕРТНО)**

Кушнар'ов Євген Петрович після закінчення Харківського інженерно-будівельного інституту (1973) працював на Харківському заводі залізобетонних конструкцій (інженером-конструктором, пізніше - начальником цеху). Працював інструктором Орджонікідзевського райкому КПУ, завідувач оргвідділу Харківського міськкому партії (1981-1990). Кушнар'ов Є.П. очолив Харківську міську раду (1990), обраний народним депутатом України. Брав безпосередню участь у розробці Конституції України. Під його керівництвом розпочався процес формування демократичного міського самоуправління в Харкові. Був головою Харківської міської ради народних депутатів (1994-1998). На початку

90-х стає лідером муніципального руху в Україні, президентом Асоціації міст України (1994-1998). Заснував Харківський Фонд підтримки молодих обдарувань (1994). Очолив Адміністрацію Президента України (1996-1998). Обіймав посади: голови Комісії з державних нагород України, заступника голови Державної комісії з проведення в Україні адміністративної реформи, члена Ради безпеки та оборони України. У 2000-2004 – голова Харківської обласної державної адміністрації. Обраний депутатом Верховної Ради України (2006). Один із засновників партії «Нова демократія». Автор книг «Сто кроків харківською землею» (2004), «Конь рыжий. Записки контрреволюціонера» (2005), «Выборы и вилы» (2007).

Трагічно загинув під час полювання. Помер в районній лікарні м. Ізюм Харківської області. Похований в Харкові на другому міському кладовищі.

Ушанування пам'яті Кушнарьова Євгена Петровича на Харківщині

17 січня 2008 у Харкові встановлено меморіальну дошку на будівлі Харківської міської ради та пам'ятник на могилі Є.П. Кушнарьову (2008, скульптор О. Рідний).

ЗАКОВОРОТ ПЕТРО АНТОНОВИЧ

(1871, с. Куп'єваха Богодухівського повіту Харківської губернії
(нині Харківська область) – 1951, м. Харків)

ВИДАТНИЙ ФЕХТУВАЛЬНИК, ОДИН ІЗ ЗАСНОВНИКІВ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ ФЕХТУВАННЯ, ПЕРШИЙ УРОДЖЕНЕЦЬ УКРАЇНИ - УЧАСНИК ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР (1900), ПЕРЕМОЖЕЦЬ БАГАТЬОХ МІЖНАРОДНИХ ТУРНІРІВ З ФЕХТУВАННЯ НА РАПРАХ ТА ЕСПАДРОНАХ, ЗАСЛУЖЕНИЙ МАЙСТЕР СПОРТУ (1945)

Народився в селянській родині. Почав працювати з 12 років, освіту здобув у церковно-парафіяльній школі. Був призваний до армії та потрапив до лейб-гвардії Гродненського гусарського полку, де опанував мистецтво володіння шаблею (1892). Направлений до Варшавської фехтувально-гімнастичної школи, де здобув перші спортивні перемоги. Під керівництвом фехтувальника Ю. Мішо став переможцем багатьох змагань та чемпіоном Російської імперії. Переможець престижного фехтувального турніру у Будапешті (1899).

У 1910 обійняв посаду викладача в головній гімнастично-фехтувальній школі у Петербурзі. Переїхав до Харкова (1920), де був завідувачем кафедри фехтування в Харківському інституті фізичної культури, працював на курсах Всеобучу, у школі Червоних старшин та окружних піхотинських курсах. В умовах негативного ставлення до фехтування як до елітарного спорту працював двірником-кочегаром. З 1930 - на викладацькій роботі. У віці 65 років взяв участь у першому чемпіонаті України з фехтування та став чемпіоном, не програвши жодного бою (1935). Викладав також в інституті фізкультури імені П.Ф. Лесгафта в Ленінграді. У роки Другої світової війни навчав бійців штиковому бою, а після її закінчення викладав у технікумі фізкультури в Харкові. Створив власну школу фехтування. Надалі повністю переключився на тренерську роботу. Його учні виховали низку олімпійських чемпіонів. Серед його вихованців - фехтувальники В.Сергєєв, В.Андрієвський, С.Колчинський, К.Сиротенко, І.Манаєнко, В.Федоров, В.Булочко, В.Дедюліна та ін. Брав участь у постановці фехтувальних боїв у виставах театру «Березіль».

ПОЯРКОВ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

(10.02.1937, м. Харків - 10.02.2017, м. Харків)

УКРАЇНСЬКИЙ ВОЛЕЙБОЛІСТ, ДВОРАЗОВИЙ ОЛІМПІЙСЬКИЙ ЧЕМПІОН (1964, 1968), ЧЛЕН ВОЛЕЙБОЛЬНОЇ ЗАЛИ СЛАВИ, ЗАСЛУЖЕНИЙ МАЙСТЕР СПОРТУ СРСР (1968), КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКОВА (1999), ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2008)

Поярков Юрій Михайлович народився у Харкові. Волейболом почав займатися з 15 років. Виступав за харківські команди «Буревісник», «Локомотив» (1956-1974). 1963 закінчив Харківський педагогічний інститут. Чемпіон XVIII і XIX Олімпіад (1964, Токіо; 1968, Мехіко) з волейболу у складі збірної СРСР, бронзовий призер XX Олімпіади (1972, Мюнхен). Чемпіон СРСР (1959), світу (1960, 1962), Європи (1967, 1971), спартакіади народів СРСР (1967), переможець Кубка світу (1965); бронзовий призер чемпіонату світу (1966), чемпіонату Європи (1963), Кубка світу (1969). 1959-1972 - у збірній СРСР з волейболу (з 1965 - капітан збірної). Присвоєно звання «Заслужений майстер спорту СРСР» (1964), з 1965 року став капітаном збірної СРСР. Один

із кращих зв'язкових світового волейболу, володар унікально сильної подачі («людина-катапульта»). З 1972 розпочав тренерську діяльність - старший тренер команди «Локомотив» (Харків), молодіжної збірної України (1990-1993), Єгипту (1993-1995) з волейболу. Кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання Харківського національно автомобільно-дорожнього університету, Київського інституту харчової промисловості; завідувач кафедри спортивних ігор (1995-2011) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; президент тенісного клубу «Унікорт» (ХНУ ім. В.Н. Каразіна). 2007 Поярков Юрій Михайлович включений до Книги рекордів Гіннеса (три олімпійські медалі на трьох Олімпіадах, у тому числі дві золоті).

Похований на 2-му міському кладовищі міста Харкова.

Ушанування пам'яті Пояркова Юрія Михайловича на Харківщині

У Харкові на фасаді навчального корпусу Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди (вул. Алчевських, 29) відкрита меморіальна дошка Ю.М.Пояркову (10.02.2018).

У спортивному комплексі Харківського національного університету імені Г.С.Сковороди (вул. Валентинівська,2) відбувся III турнір пам'яті Ю.М. Пояркова серед студентських чоловічих команд з волейболу (12.02.2019).

ОБОДОВСЬКА РАЇСА АНДРІЇВНА

(06.08.1948, м. Мерефа Харківського району - 28.06.2012, м. Харків)

**СПОРТСМЕНКА, УКРАЇНСЬКА ТРЕКОВА І ШОСЕЙНА ВЕЛОГОНЩИЦЯ,
ПРИЗЕРКА ЧЕМПІОНАТІВ СВІТУ НА ТРЕКУ (1967,1968, 1969, 1970),
П'ЯТИРАЗОВА ЧЕМПІОНКА УКРАЇНИ ТА СРСР (1969, 1970,1979, 1980, 1981),
ЗАСЛУЖЕНИЙ МАЙСТЕР СПОРТУ СРСР (1968)**

Ободовська Раїса Андріївна проживала в місті Мерефа Харківської області, де закінчила Мереф'янську середню школу № 5, нині Мереф'янський ліцей імені В. П. Мірошніченка. Під час навчання в Харківському радіотехнічному технікумі почала займатися у секції спортивного товариства «Авангард» під керівництвом тренера Юрія Гладкова. Дворазова чемпіонка світу в індивідуальній гонці переслідування на треку на 3 км (1968,1969); срібна призерка чемпіонатів світу на треку (1967, 1970); бронзова призерка чемпіонатів світу на шосе (1970); п'ятиразова чемпіонка СРСР (1969 - у

командній гонці переслідування, 1970 - в індивідуальній гонці переслідування, 1979 і 1980 - у груповій гонці на шосе, 1981 - у спринті); багаторазова призерка чемпіонатів СРСР, переможниця і призерка чемпіонатів УРСР; рекордсменка світу та СРСР в індивідуальній гонці переслідування на треку. Заслужений майстер спорту СРСР (1968), майстер спорту міжнародного класу з велоспорту. Вийшла заміж за тренера Юрія Гладкова (листопад 1969), народила двох доньок. Після декретної відпустки повернулась у професійний спорт, і у 1979 та 1980 ставала чемпіонкою СРСР в груповій гонці на шосе, чемпіонкою СРСР в спринті (1981). У багатоденній гонці завоювала приз найактивнішої, стабільної і найкращої гірської гонщиці (1981). Після завершення спортивної кар'єри у 1984 році працювала директоркою спортивної школи.

Похована у Харкові.

Ушанування пам'яті Ободовської Раїси Андріївни на Харківщині

Ободовська Раїса Андріївна - почесний громадянин Харківського району. Її ім'ям названо вулицю в Мерєфі Харківського району.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.К., Олейник В.В. Знакомьтесь – Харьков: Путеводитель.- 2-е изд. – Х.: Прапор,1979.- 94 с.
2. Астахова О.В., Крупа Т.М. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися.- Х.:Торсінг, 2003.-176 с.
3. Багалій Д.І. Історія Слобідської України /Передмова В.В.Кравченка.- Х.:Дельта, 1993.-256 с.
4. Історія міста Харкова ХХ століття /О.Н.Ярмиш, С.І. Посохов, А.І.Епштейн; Худож.- оформ. І.В.Осипов.- Х.:Фолио; Золоті сторінки, 2004.- 686 с.
5. Кеворкян первая Столица /Худож. – оформитель А.С.Юхман.- 3-изд. –Х.:Фолио,2002.-282 с.
6. Книга Пам'яті України. Харківська область. Переможці. /Гол.редкол. І.О.Герасимов; Обласна редкол. І.О.Терехов.- Харків: Комунальний заклад Обласна пошуково – видавнича наукова редакція Книги Пам'яті України ,2008.- 688 с.
7. Книга скорботи України. Харківська область. В 3 т. - Головна ред. кол.І.О.Герасимов та інші; Обласна ред.кол. В.Г.Дулуб та інші.- Харків: Обласна пошуково – видавнича наукова редакція Книги пам'яті України, 2003.
8. Красовицкий Б.М. Столичный Харьков –город моей юности. – 2-е изд. – Х.:Фолио, 2004.- 111с.
9. Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков. От крепости до столицы: Заметки о старом городе /Худож. – оформитель И.В.Оленина.- Харьков: Фолио,1998.- 335 с.
10. Літературна Харківщина: Довідник /За заг. ред.М.Ф.Гетьманця.- Харків: Майдан, 1995.- 366с.
11. Можейко І.Ю. Сто знаменитих харків'ян. – Х.:Фактор, 2004.-172 с.
12. Письменники Харкова. Довідник. – Харків: Майдан,2003.- 352 с.
13. Погорелова С.М. Природа Харківщини /за ред. Г.Ф.Пономарьова. – .: «Ранок»: Веста,2003.- 192 с.
14. Рідний край: Навчальний посібник з народознавства / за ред. І.Ф.Прокопенка.- Х.: Основа,1993.- 582 с.
15. Скоробогатов А.В. Харьков у часи німецької окупації (1941 - 1943).- Х.:Прапор, 2004.- 368 с.

16. Слобожанська яса: Антологія громадянської лірики кінця XVII – початку XXI століть /Упор. В.С.Бойко, передмова Л.В.Ушкалова.- Х.:Майдан,2006.- 1008 с.
17. Харківщина: енциклопед.слов./Харків.облрада; Харків.облдержадмін.; ред.рада: С.І. Чернов, В.С. Бакіров, М.І. Тітов та ін.; редкол.: С.І. Посохов (голова), К.В. Астахова, М. Куделко та ін. – Харків: Золоті сторінки, 2014. – 440 с.
18. Харків'яни. Поема про місто в цитатах поетичних творів.- Харків: ТАЛ «Слобожанщина», 2007.- 436 с.
19. Харьковская область. Природа, население, хозяйство .- 2-ге вид. /Под ред. А.П.Голикова, А.Л.Сидоренко.- Х.:Бизнес Информ, 1997.-288 с.
20. Харьков – твой город! История и современность. Образование в Харькове /Сост. И.В.Байда. Под общ. редакцией Л.С.Сороки. – Х.: Золотые страницы, 2005.- 128 с.
21. Харьков в зеркале мировой литературы /Авт.-сост. К.А.Беляев, А.П.Краснящих; Худож.-оформитель И.В.Осипов.- Харьков: Фолио, 2007.- 399 с.
22. Харків – моя мала Батьківщина: навчальний посібник з народознавства /Харк. держ. пед. інс. ім. Г.С.Сковороди /За ред. І Ф Прокопенка.- Х.:ОВС, 2003.-544 с.
23. Харьков. khar'kov: авт.-сост. Г.Михайлов, В.Бысов, В.Зильберберг.- Харьков: Дом Рекламы, 2013.- 192 с.
24. Харьков многонациональный. - Х.: Восточно-региональный центр гуманитарно-образовательных инициатив, 2004. - 256 с
25. Хрестоматія з літератури рідного краю.- Х.: Східно – регіональний центр гуманітарно – освітніх ініціатив, 2001.- 416с.
26. [uk.wikipedia.org > wiki > Люди,_пов'язані_з_Харковом](http://uk.wikipedia.org/wiki/Люди,_пов'язані_з_Харковом).
27. [discover.if.ua > inspiration > harkov-v-personaliah-isem-zdania-gde-zili-zn...](http://discover.if.ua/inspiration/harkov-v-personaliah-isem-zdania-gde-zili-zn...)
28. [readniy-kraj.blogspot.com >](http://readniy-kraj.blogspot.com)
29. <http://tourcenter.kh.ua/uk/famouse>